

E. Neen

SUOMEN KALATALOUS 31 FINLANDS FISKERIER

KALASTUS NÄSIJÄRVELLÄ

Sammandrag: Fisket vid Näsijärvi-sjö
Summary: Fisheries at the lake Näsijärvi

SIMO AHLGRÉN

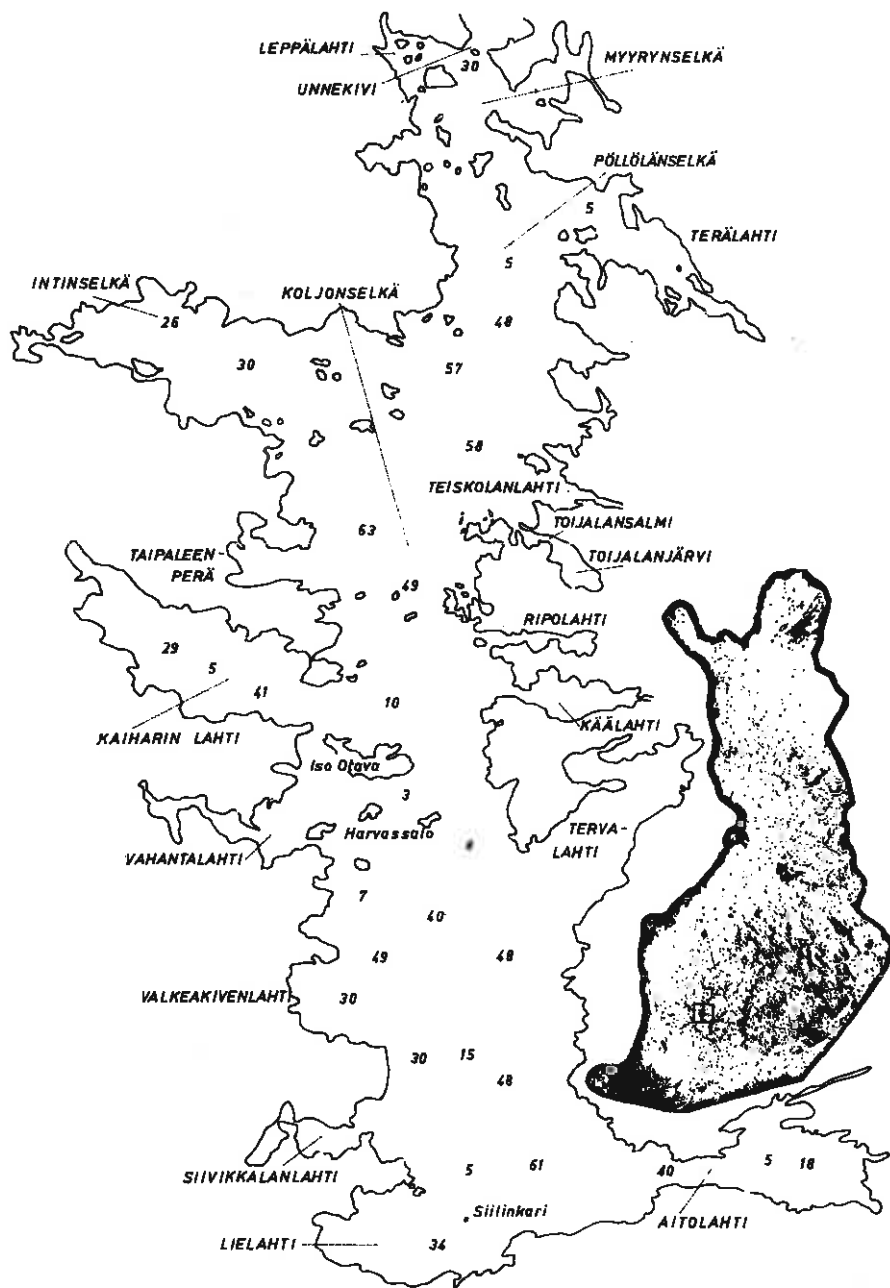
Suomen Metsästäjä- ja Kalastajaliitto

HELSINKI 1967

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
I. Yleistietoja Näsijärvestä	5
II. Alueen muinaisesta kalastuksesta	6
A. Lappalaisajat	6
B. Hämäläinen eräkausi	6
III. Nuottakalastus	8
A. Avovesipyynti	8
B. Talvipyynti	19
C. Apajapaikat	19
IV. Koukkukalastus	27
A. Uistinkalastus	27
B. Talvinen hauen koukkukalastus	29
C. Pitkäsiimapyynti	32
D. Pilkkionginta	36
V. Verkkopyynti	38
VI. Lohenpyynti Tammerkoskessa	44
VII. Kalan kasvatuksesta	46
VIII. Kalastusvesien omistussuhteet	49
IX. »Kesä-Tampere»	50
X. Loppusanat	52
XI. Sammandrag	53
XII. Summary	53
Kirjallisuus	54

Kuva 1. Näsijärvi ja Näsijärven vesistö.

I. YLEISTIETOJA NÄSIJÄRVESTÄ

Näsijärvi alkaa sen pohjoispäässä sijaitsevan Vankaveden rajalla olevasta Unnekiven salmesta ja jatkuu etelässä sen ja Pyhäjärven välissä sijaitsevaan Tammerkoskeen asti. Se saa vesiä pohjoisesta laskevista Ähtärin, Pihlajaveden ja Keuruun reiteistä. Näsijärven pinta-ala on 250 km².

Unnekivi (kuva 1) on kuuluisa muikun ja kuoreen kalastuspaikka. Sen luona on ollut keväisin suuria kuoreen kutuparvia joiden joukkoon siitkin ovat saapuneet herkuttelemaan. Unnekivestä länteen on Leppälahti. Siellä asusti aikoinaan kuuluisa nuottakuningas »Haarun Jussi». Siitä etelään avautuu Pöllölänselkä. Sieltä Laatokan kalamiehet saivat suuria kalansaaliita.

Unnekivestä peninkulman verran etelään avautuvat Koljonselän mahtavat kalapaikat ja tämän Harvaset Näsiselän portilla.

Koljonselän itärannalla olevan pitkän Koivusalmen pohjukasta alkaa maamme suurin ja kaunein vuono Paarlahti. Paikkakuntalaiset sanovat sitä Kaitavedeksi, koska jylhät korkeat rannat sitä reunustavat. Koivusalrella oleva vesi on ruskeampaa kuin kirkkaassa Paarlahdessa, jossa tavattiin runsaasti kaloja ennen perämoottoreiden ilmestymistä paikkakunnalle. Nykyisin kalat katoavat sieltä kesäkuun alussa ja aloittavat paluunsa vuonoon syyskuun ensimmäisinä päivinä.

Koljonselkä muodostaa Näsijärven tuottoisimman kalastusalueen. Saaliskalat koostuvat pääasiassa kuhista, ahvenista ja muikuista. Siika ja säyne ovat katoamassa kokonaan ja harvalukuinen lahnakantakin käsittää vain rannoilla kuivia.

Näsiselkä muodostaa oman kalastollisen alueensa. Tärkeimmät saaliskalat ovat muikku, sy-

vänneissä asusteleva lahna ja ulappavesillä kesät talvet muikkuparvia ajelevat hauet. Näsiselän vesi on likaantunut ja alusvesi on suurilla alueilla hapeton.

Näsijärvi on yksi niistä kolmesta suurjärvestä, jotka syntyivät Litorinameren kadotessa. Sen seurauksena ovat nuottamiehet monesti saaneet selvittää nuottakopan pohjalle jääneitä kaloja reliktieläinten muodostamasta harmaasta hyytelöstä. Samoilta ajoilta ovat jäänteinä myös kolme ja kymmenpiikit ja muikkuverkoissa kummittelevat härkäsimplut.

Näsijärvestä oli vielä 1930-luvulla lähes läpipääsemättömiä ruovikoita. Kun monet vesireitit esim. Taulasalon Kuivarunni edellyttivät vesiliikenteen suuntautumista matkoja lyhentävistä kaapeikoista, käyttivät kalamiehet matkoillaan pitkävirtaista »kuoleman viikatetta» raivatakseen väyliä. Kun piisamat asuttivat järven rannat, ruovikoiset salmet autioituivat niin täydellisesti, että on vaikea uskoa niissä koskaan mitään kasvanneenkaan.

Näsijärven likaantuminen on aikoinaan tapahtunut pääasiassa kolmelta eri suunnalta. Ensimmäinen Outokummun Haverin kaivoksilta, josta kuparioksidiliuosta virtasi Vahantajokea Vahantalahteen. Vahantalahdesta sai aikoinaan runsaasti siikoja, mutta jo vuonna 1957 siirtyi siikojen esiintymisraja Pallosaaren tienoille. Nyt kaivos-toiminta on Haverissa päätynyt.

Toinen ja kaikkein merkittävin likaantumiskeskus on järven eteläpäässä Tampereen kaupungin alueella. Osittain vielä keskeneräisen viemäriverkoston, osaksi muiden syiden vuoksi monet alueen tehtaat laskevat jätevesiään suoraan Näsi-

järveen. Järven eteläpäässä on suuri syväne, missä aikoinaan syvänveden lahnat asustivat. Nykyisin syvänteet ovat raskaan jätelipeän saastuttamia ja ainakin osaksi täysin hapettomia.

Kolmas likaantunut alue on Mäntässä ja se ulottuu haittavaikutuksensa aina järven etelärannoille asti. Mainitun likaantumisen haittavaikutusten vuoksi tapahtui varsinkin 1960 luvun alkupuoliskolla kalojen suurta joukkoliikettä Vankavedeltä Näsijärvelle, jonka Koljon selälle kalaparvet pysähtyivät. Tilanteen ajoittain Koljollakin pahentuessa siirtyivät varsinkin kuhat muutamina vuosina syksyksi Paarlahteen ja sen suulle, alueelle josta kalastaja Niemenmaa niitä aikoinaan rysillä innokkaasti pyydysti.

Saastumisesta on ollut monia haittavaikutuksia. Taimen on käytännöllisesti katsoen kuollut sukupuuttoon. Samoin isonierää, jonka luonnonvaraisesta kannasta kalastajat Urho Ahlgrén ja Eero Frigård ovat saaneet pitkäikäisimmällä Selkäluodon luota yhden yksilön noin vuonna 1933. Myöskään myöhemmin järveen siirretystä isonierääkannasta ei aivan viime aikoina enää ole nähty jälkeläisiä. Järven siiat ovat suuria. Pieniä yksilöitä ei enää ole tietääkseni lainkaan tavattu. Ilmeisesti mäti on kuollut talvella veden likaantumisen seurauksena. Muikku ja kuore ovat myös muuttuneet suurikokoisiksi ja kuorekannat ovat harventuneet.

II. ALUEEN MUINAISESTA KALASTUKSESTA

A. Lappalaisajat

Näsijärven avoimet, myrskyille alttiit kivilouhikoitten ja kallioiden reunustamat rannat muodostivat luonnon asettaman esteen kalastuksen harjoittamiselle avorannoilla alkeellisilla välineillä. Kivilouhikot eivät soveltuneet myöskään kaskiviljelykseen, joten Näsijärven rannat muodostivat maamme eteläosan viimeisen turvapaikan eränkävintä harjoittaneille lappalaisille.

Lappalaisajan perintönä ovat Näsijärven rantamilta ja saarista monet paikannimet, kuten järven eteläpäässä Suomensaari, missä asui suomalaisia, Lapinniemi, Lapin Isosaari ja Lapinsaari sekä Lapinkorkee, jotka muodostivat lappalaisasutuksen sekä sen läheisyydessä oleva korkea Koljo niminen saari ja Neinvuori, jotka ovat saaneet nimensä samannimisistä lappalaispäälliköistä. Suomensaaren ja Lapinsaarien puolivälissä on Vertuinniemi, jossa suomalaiset vertailivat keskenään lappalaisilta anastamia tavaraita.

Vesistön varrella on suuri määrä Kenttä nimiä paikkoja, jotka ovat hylättyjä lappalaisten asutopaikkoja. Vesistön varren vanhojen talojen ullakoilta tapaa vieläkin puunjuurista tehtyjä köysiä, jotka lienevät saaneet kaukaiset esimerk-

kinsä lappalaisilta. Muualla maassa ei niitä tietääkseni ole. Samoin on Koljonselän Mustalahden pohjukoissa jäänteitä pohjaliejussa olevista valtavista liistekatiskoista, joiden mallissa on tiettyä yhdenmukaisuutta lapinkatiskoitten kanssa.

On otaksuttu, että lappalaisilla olisi ollut käytössään jonkinlainen »Otava» niminen pyörönuotta (VOIONMAA 1947). Mikäli niin todellakin on ollut, he ovat kalastelleet sillä Tammerkosken välisuvannoissa ja monissa muissakin kohteissa, joihin liittyy sana otava, kuten Otavalta, Iso-Otava tai Otavasalo, Vähä-Otava ja Otavallankylä.

B. Hämäläinen eräkausi

Näsijärven rantamat ovat aina 1500-luvulle asti olleet jokseenkin asumattomia korpia, joilla vesistön itä- ja eteläpuolella asuneet hämäläiset ovat pyyntimatkoillaan samoilleet. Hämäläiset asettuivat melko tarkoin määritellylle alueelle, jonka länsiraja kulki läheltä nykyistä Turkuja jatkuen Näsijärven itäpuolitse Lesti- ja Reisijärville saakka pohjoiseen. Sieltä raja kulki itään Iisalmen seuduille palatakseen takaisin Suur-Saimaan

länsipuolitse lähelle Suomenlahden rantamia. Näsijärven lounaispuolella oli Suur-Sastamalan satakuntalaisasutusalue.

Näsijärvi jäi näiden asutusalueiden ulkopuolelle, mutta kuitenkin niiden läheisyyteen. Järven eteläpään seuduille kehittyi Suur-Pirkkala, johon kuului keskiajan lopulla Tampereen, Ylöjärven, Aitolahden ja Teiskon alue, tämän alueen pohjoispuolella avautuvat koko vesistön varren käsittävät laajat erämaa-alueet.

Näsijärven rantamien vakituinen asuttaminen kävi perin hitaasti. Hämmäläisasutus alkoi etelästä käsin kulkeutua kohti pohjoista.

Vesistön varsien suuret »ei kenenkään maat» näyttävät olleen aluetta, jolle saattoi omalla vastuullaan asettua asumaan kuka tahansa. Sillä tavoin asutus keskiajan kuluessa levisikin hiljalleen vesistön varsia ylöspäin aina Murolekosken seuduille saakka. Kustaa Vaasan mahtipontinen julistus vuonna 1542 asumattomien erämaiden kuulumisesta kruunulle ja jumalalle sai aikaan vesistön yläpään varsille suuntautuvaa savolaisasutusta.

Valtiovallan taholta tapahtuneen erämaa-asutuksen pohjimmaisena tarkoituksena oli saattaa mahdollisimman suuret alueet maasta veroa tuottamaan. Tosin erämaihinkin oli jo ennen vakituista asutusta pyritty asettamaan veroja, minkä osoittaa LIMNELLIN Hämeen maakuntakertomus vuodelta 1571: »Vielä suoritetaan miesluvun mukaan (efter Mantalet) main. 5 pitäjässä ja Orihveden kappelissa jokaiselta mieheltä, jotka viljelevät kalastusta erämaassa, kuivaa kalaa $\frac{1}{2}$ leiv., vaikkeivät olekaan (ennen) kalassa käyneet eivätkä mitään kuivaa kalaa maksaneet, ja niiltä, jotka eivät viljele kalastusta, rahaa 1 äyri z. . .» (VOIONMAA 1947).

Myös Ylä-Satakunnan veroselityksessä vuodelta 1554, sanotaan, että siinä kihlakunnassa suoritetaan eräitä veroja koukkuluvun t.s. talonluvun mukaan, sen perusteella miten niillä on tiluksia kalavesissä tai ulkomaissa. Varhaisempina aikoina oli verot maksettu rahoina eli oravan nahkoina, mutta jo 1500-luvulla kalastus oli syrjäyttänyt metsästyksen elinkeinona siinä määrin,

että oli siirrytty kalan käyttöön veronmaksuvälineenä, samalla kun varsinainen raha alkoi ilmesyä vakituisemmaksi maksuvälineeksi.

Paitsi kruunulle meneviä veroja joutuivat jouset eli miehet suorittamaan veroja myös kirkolle ja piispalle pyhätyökorvauksina. Jokaisen erämaan kalamiehen tuli suorittaa 5 naulaa kuivatuja haukia piispalle ja lisäksi pyhäpäiväisestä kalastuksesta sama määrä. Käräjäkestityksiin meni kolme naulaa kalaa ja kinkeriveroa oli verokunnan tuotava aina reellinen kerrallaan. Näiden säännöllisten verojen lisäksi oli kalaveroja hyvistä kalapaikoista ja 1400-luvulta perittiin Hämeessä myös käräjäkalaa minkä vuoksi kesäkäräjiä alettiin nimittää »kalakäräjiksi» (fisketing) VOIONMAA 1947).

Edellä mainitun perusteella on ymmärrettävissä, miksi tosi kalamiehet ovat aina kautta aikojen pyrkineet salaamaan saaliinsa mahdollisimman tarkoin.

Maamme vanhimpia vientitavaroita ovat olleet kuivatut hauet (torr gädä) (VOIONMAA 1947). Vanhat asiakirjat kertovat, että vuonna 1527 on Hämeestä viety Tallinnaan turkiksia, lahnoja ja haukia. Vuonna 1547 on viety Porvoon kautta Tallinnaan nahkoja ja haukia luultavasti Näsijärven vesistön varsilta.

LIMNELL (1738) mainitsee (VOIONMAA 1947), että »hyvin tunnettuja ovat hämäläisten kuivatut hauet, joita talvella tulee Turkuun», sekä että »hauet kuivataan suolaamatta».

1400-luvulla kierteli Hämeessä myös kauppamiehiä, joista kuuluisimmiksi tulivat Kala-Matti ja Gregers Rysce, jotka toivat suolaa, metalleja, aseita, kankaita ja koruja ja veivät turkiksia ja kaloja.

1890-luvulla asui Näsijärven yläpään läheisyydessä kuuluisa kauppamies Toikkonen. Hänellä oli syyskalastuksessa useita nuottakuntia ja hän suorittutti muikun suolausta suuressa mitassa. On ilmeistä, että kalakauppa Tampereella on hänen toimestaan päässyt laajaan mittaan. Mainittakoon, että Toikkosen nuottakunnat tekivät pyyntimatkojaan myös Näsijärven puolelle.

Jyväskylässä ilmestynyt Kyläkirjaston Kuva-

lehti julkaisi vuonna 1895 kirjoituksen »Pirkkalanpohja». Siinä kuvataan elämää Tammerkoskelta pohjoiseen alkavien erävesien varsilla seuraavasti:

»Pietarinpäivän aikana kesäsydännä lähti Tammerkosken niskasta Pirkkalasta joka vuosi suuri venekunta soutamaan kohti pohjoista. Ne olivat »Pirkkalan pohjan» erämaan kävijöitä ja heitä oli kokoontunut Vesilahdelta, Lempäälästä ja Kangasalta asti, mutta eniten Pirkkalasta, johon siihen aikaan kuului myös Messukylä, Teisko ja Ylöjärvi. Veneissä oli mukana nuottia, erilaisia verkkoja haukia ja lahnoja varten, säynäsverkkoja, kuhakoukkuja, ahraimia ym. pyyntineuvoja. Jos arveltiin kalantulon olevan runsaamman, oli lähtijöitä enemmän, tavallisesti niitä oli muutamia kymmeniä.

Yhdessä soudettiin Muroleen koskelle saakka, missä kruunulla oli lohi- ja siikkakalastuksia. Sieltä lähdettyä venekunnat hajaantuivat, yksi poikkesi sivullepäin pääreitistä, toinen jatkoi matkaa vielä pohjoisemmaksi. Kullakin talonväellä oli näet vanhuudestaan oma kalavetensä ja metsänsä, missä se yksinänsä mielin määrin pyydysteli. Tällainen erämaankappale oli tavallisesti hyvin suuri, sitä

sanottiin »yhden» tai »kahden» miehen tilaksi aina sen mukaan, oliko siinä länniä vapaasti liikkua yhdelle vai kahdelle kalastuskunnalle.»

VILJANEN (1961) kirjoittaa samasta asiasta Aamulehdessä kuitenkin seuraavasti:

»Vanhat hämäläiset eränkävijät tulivat omistamilleen takamaille vain suveksi. Jalkasen mukaan oli jo pitkin talvea monenlaista puuhaa ja valmistusta seuraavan kesän retkiä varten. Silloin pantiin kuntoon nuotat, verkot ja muut pyydykset. Kirvestä, jouta ja karhukeihästä ei tietenkään unohdettu. Näin varustettuina hankittiin koko kesän kestäväälle matkalle. Eränkävintä oli miesten toimi. Naiset laittoivat eväät ja vaatteet matkaa varten. Kodinhoito jäi heille miesten poissa ollessa. He toimittivat peltojen kylvön yhdessä vanhusten ja lasten kanssa, he korjasivat elot, tekivät heinän ja hankkivat metsästä lisäruokaa karjalle talven varaksi.

Ensimmäiset erämiehet lähtivät matkaan jo varhain keväällä. Myöhäisemmät lähtivät vasta Pietarin päivän maissa, kun toukutyöt oli tehty. Kalastuspaikalle matkan päähän oli rakennettu pienenoinen pirtti. Siinä asutettiin niin kauan kuin eränkävintä kunakin kesänä kesti».

III. NUOTTAKALASTUS

A. Avovesipyynti

Tarkkaa lukua Näsijärvellä samanaikaisesti kalastusta harjoittaneista nuottakunnista ei ole olemassa. Oletetaan, että niitä olisi ollut noin 200, joista valtaosa olisi kalastanut Koljonselän pohjoisosien alueella. Mv. Vesa Länsi-Teiskosta mainitsi, ettei hän tiennyt Koljonselän alueella ainoatakaan maatilaa, joka ei olisi omistanut nuottaa viime vuosisadan lopulla. Sitävastoin hän ei tiennyt onko Näsiselän rannoilla ollut laisinkaan nuottakuntia, kuten myöhemmin lähemmin selviää. Kuitenkin jo vuonna 1555 tilikirjoista (V.A. 2231.1.33) ilmenee, että silloin on Tammerkoskelta pyydystetty sekä lipolla että nuotalla siikaa ja lohta.

Ilmeistä on, että sellaisia tiloja, jotka olisivat omistaneet monta isoa nuottaa ja harjoittaneet niillä palkkatyövoiman avulla laajamittaista kalastusta, ei Näsijärven rannalla ollut. Sitävastoin Näsijärven pohjoispuolella Vankaveden rannalla oli Antti Toikkosella ainakin neljä nuottakuntaa, jotka osaksi harjoittivat kalastusta Näsijärvenkin puolella. Toikkonen harjoitti kalastuksen ohella myös laajamittaista kalakauppaa.

Nuotat kudottiin tavallisesti talojen pirteissä puhdetöinä. Samoin valmistettiin itse sikavillapaulat ja tuohitauot, joilla nuottia vedettiin. Hapaat olivat yhtä pitkiä kuin korkeitakin ja ne olivat siten pauloitettut, että alapaula tuli hapaan pituudelta noin kyynärän verran yläpaulaa pidemmäksi. Nuotan painot eli kivekset tuohitettiin kotona, samoin valmistettiin kaarnasta nuotan kohot.

Suurin yhtenäinen nuottakalastusalue oli aivan vesistön yläpäässä Rantalan ja Unnekiven välisellä alueella. Nuottakalastusta on alueella harjoitettu 1800-luvun alkupuolelta saakka, mutta noin vuosina 1915—1920 kalastusinnostus kohosi aivan erikoisen suureksi, kun Kuru-laiva kuljetti saaliita Tampereelle. Alueella osallistuivat silloin kalastukseen seuraavat nuottakunnat: Sotka, Kohola, Haaru, Röyniö, Niemi, Vuohilahti, Kari, Vesassalo, Korpinen, Pihlajamäki, Ristisaari, Anttila, Junkkari, Mattila, Korvanen, Kallio-lahti ja Helenius.

Nuottakunnista oli aikoinaan merkittävimpiä nuottakuningas Jussi Jokisen (Haarun Jussi) nuottue Haaru. Hänen isänsä oli aloittanut kalastuksen ja rakentanut talon Pirttisaareen. Hänet

tunnettiin »Saari Oskarin»-nimellä. Jussi Jokinen rakensi puolestaan Haarusaareen talonsa, mistä hänen poikansa vieläkin harjoittaa kalastusta, tosin jo vähäisessä määrin.

Toinen hyvin merkittävä nuottakunta on Röyniö, joka on syntynyt seuraavalla tavalla. Iisakki Matinpoika oli aikoinaan asunut Teiskon Kuusniemessä, mutta hän muutti Koljonselän Röyniön saareen vuonna 1893. Röyniö oli kuulunut aikoinaan Vuolteenmaan eränkävntialueeseen. johon viittaa myös se, että läheisessä Myyrysniemessä ja Majasaaressa on myös ollut vanhoja erämajojen tulisijoja. Myyrysniemen tulisijan rautioista löytyi 1920-luvulla vesikkojahdissa ikivanha tuuranterä, kaukaisena muistona alueen entisiltä kalamiehiltä. Iisakin ensimmäinen nuotta oli viiden metrin korkuinen. Hänen perillisensä — nyt jo neljännessä polvessa — harjoittavat vieläkin nuottakalastusta.

Toinen, joskaan ei yhtä merkittävä nuottakalastuskeskus, oli vesistön varrella varsinaisen Teiskon alueella. Sen nuottakunnista mainittakoon Iso-Taulaniemi, Vähä-Taulaniemi, Toijala, Yli-Paavola, Mikkola, Karimaa, Iso-Kartano, Uskali, Ala-Paavola, Kahna, Perttula, Toni, Mikkola ja Haikka, jotka kaikki ovat olleet maanviljelijäkalastajien hallinnassa. Viimeinen nuotta oli Uskalilla vielä käytössä vuonna 1939 ja Mikkolassa vuonna 1921. Mikkolan isäntä kuoli nuotalla ollessaan, kun tuohitauko oli jäänyt pyynsilämään ja se siitä vetäessä laukesi, jolloin tauko äkkiä löystyi ja isäntä putosi järveen ja kuoli. Alueen ylivoimaisesti kuuluisin nuottakunta oli Padusta. Sen omisti kalastaja Urho Ahlgrén. Kalastus on jatkunut, tosin vähentyneenä, aivan viime aikoihin asti.

Alucella aikoinaan tapahtuneesta nuottakalastuksesta on laivuri Kustaa Pajula kertonut oma-kohtaisista kokemuksistaan seuraavan:

»Isännät olivat tavallisesti myös itse nuotalla mukana. Rengit kutoivat nuottia viraapelitöinänsä talvisin. Kahnan pirtissa oli kolme kudintoolia ja saman verran iltaisin nuotan kutojia. Ne, jotka eivät tehneet puutöitä tai nuottia, kutoivat rysiä. Sisällissodan jälkeen ei puhdetöitä enää tehty, mutta sitä ennen ne kestivät iltaisin noin kello 20—21 asti.

Kuva 2. Näsijärveläisen nuottaladon tunnusomainen piirre on perienkuivaustorni. Kuvassa Röyniönsaaren nuottalato ja sen päässä sijaitseva rantavaja. Valok. Teuvo Nieminen 1950.

Kuva 3. Nuotanhapaat ripustetaan pauloistaan kuivamaan siten, että alapaula on järven- ja yläpaula maanpuolella. Kuivatusnauloina toimivat teräväpäiset katajatapit. Valok. Teuvo Nieminen 1950.

Kuva 4. Nuottavencet saapuvat ladolle työpäivän alkajaisiksi. Valok. H. Virtaranta 1956. Kansallismuseon kok.

Nuottavarusteita olivat rasvanahkasappaat. Sadevaatteita ei ollut ja sen vuoksi syksyisin röntättiin päälle mitä saatiin. Villoista ja kutunkarvoista tehtiin tumppuja, jotka kastuttuaan jäättyivät, mutta kun niistä ravisteli jäät pois, olivat ne taasen lämpimät.

Perttulassa olivat hyvät kalavehkeet ja suurin nuotta Kämenniemen vaiheilla. Sen pituus oli 60 syltä ja korkeus 6—7 kyynäriä, kun muiden nuotat olivat noin 6 kyynärän korkuisia.

Perttulassa oli nuotan vetoköytenäkin karvaköysi, kun muilla oli vain tuohitaukoja ja sikavillaköysiä.

Rengit olivat aamut kuumassa pellavariihessä, josta hikisinä lähtivät syksyiselle järvelle nuottakalastusta harjoittamaan päivän valjettua. Illalla sitten puhkottiin ja pestiin muikkuja.

Muikkuja tuli toisinaan oikein hyvinkin, sellaisia 500—600 kilonkin saaliita. Nuottakalastusta harjoitettiin pääasiassa syksyisin, joskus myös kesällä vedettiin kohomuikkuja ja muuta kalaa. Kaloja suolattiin itselle tarpeen mukaan ja loput lähetettiin Tampereelle myyntiin. Karin apajaa vedettiin vuorotellen iltaisin. Kerrankin Toni veti edellä ja sai hatullisen. Sen jälkeen veti samaa apajaa Perttula saaden hevostenkorman kaloja. Kun laiva meni Viita-pohjaan, yritettiin heti laivanmenon jälkeen Karinapajaa ja usein silloin saatiinkin hyviä saaliita.»

Paarlahden vuonossa olivat nuotat Pänkälässä ja Pohtolassa käytössä vielä 1900-luvun alkuvuosina.

Länsi-Teiskon Kuljunkylän kuuluisin nuottakalastaja on vuonna 1895 syntynyt Juuse Palmu. Hän muisteli miten hänen lapsena ollessaan Erkkilän vanha vaari oli ahkera kalanpyydystäjä. Tavaksi tuli, että vaari järvellä soudellessaan vilkuili sivusilmällä taakseen muikkuparvia nähdäkseen. Yli-Tahlon vanhacmäntä oli taasen ollut aina keväisin kuorenuotalla Kuhaluodossa. Kuoretta oli suolattu keväisin talven tarpeita vastaava määrä. Rekolan vaari oli kertonut Palmulle 1800-luvun puolivälin nuottakalastuksesta, että Erkkilän Mataran muikkuluoto oli kuuluisa kala-apaja. Kerran oli saatu erikoisen suuri saalis nuotanperiin, josta oli ehditty pärekopalla mättää lasti ve-

neeseen, kun nuotan perä oli rikkoutunut ja muut kalat olivat karanneet järveen.

Vielä tätä kirjoitettaessa elossa oleva Juuse Palmu on saanut legendaarisen nuottakalastajan maineen asuinpaikkakunnallaan. Samassa kylässä on ollut aikoinaan monia nuottakuntia, joiden nimet eivät ole tiedossani. Maininta »Kuore kutee, kun varis peittyi koivuun, sano kuljulaiset» kuvaa entisiä nuottakalastusaikoja Kuljunkylässä Näsijärven varilla.

Näsijärven Kaiharinlahdella on viimeksi ollut nuottueita seuraavissa paikoissa: Mutalassa Pietilässä (1910), Korpisaaressa (noin vuonna 1930), Kyöstilän Heikkilässä (noin vuonna 1900), Ruisniemessä (noin vuonna 1890) ja Kaunistossa (noin vuonna 1930). Viimeksi mainitun nuotan osti kalastaja Urho Ahlgrén, joten se on ollut käytössä vielä em. ajan jälkeenkin.

Kaiharinlahden kalastuksesta mainitaan, että Äijänsaaren salmi on paras muikkuapaja etelätuulella koko järven selällä. Sopivilla ilmoilla siinä nuotattiin aamusta iltaan. Näsijärven varilla oli paljon talosta taloon kulkevia nuotankutoja, jotka valmistelivat tarpeen tullen muitakin kalanpyydyksiä talojen pirteissä. Muistan heistä Juho Mäkisen, joka joskus nuoruuteni aikoina oli kotonani Padustassa kutomassa rysiä. Myös kuuluisa kutoja oli Koljonselän pohjoisosaan kuuluvan Inttilahden perällä asunut Fäärti Myllymäki, jolla itselläänkin oli nuotta. Emäntä Helmi Hannula, jonka mies Kalle Hannula kuoli vuonna 1926, kertoi nuoruutensa elämästä, »ettei sem-

Kuva 5. Kun nuotta on pudoteltu nauloista ladonpermannolle vedetään se veneisiin. Puoli nuottaa tulee hapaista kumapiseenkin veneeseen ja perät siihen paattiin, missä nuottakuningas on peränpitäjänä. Valok. Helmi Virtaranta 1956. Kansallismuseon kok.

Kuva 6. Kun perät on heitetty veneet irtoavat, jonka jälkeen heitetään omat nuottaosuudet apajalle. Kuvassa Väinö Nieminen heittää Röyniön nuotta. Valok. T. Nieminen 1963.

Kuva 7. Haarun nuottakunta aloittelee vetoa. Kuvan keskellä Kivessaari, jonka vasemmalla puolella kalapaikkana kuuluu Unnekivi. Mainittu salmi on porttina Vankavedelle mentäessä. Valok. Niilo Valonen 1956. Kansallismuseon kok.

Kuva 8. Apaja pienenee. Upit on yhtyyksillä ja kahleet pinnassa. Valok. Niilo Salonen 1956. Kansallismuseon kok.

Kuva 9. Nuotanveto tuohitaukojen aikana tapahtui aina käsipelillä, minkävuoksi nuottien koko tehtiin vetäjien voimia vastaavaksi. Valok. H. Virtaranta 1956. Kansallismuseon kok.

Kuva 10. Veto säryksillä ja apaja tanhualla. Porkkamiehet ukivaavat alapaulaa. Valok. H. Virtaranta 1956. Kansallismuseon kok.

Kuva 11. Kaksosten nuotta!unta kohomuikun vedossa Koivusalmmella. Valok. Kanninen 1952.

Kuva 12. Kuva yhtyyksiltä. Huomaa porkan visanuppi ja karttikuusivarsi. Valok. U. Teronaa 1954.

Kuva 13. Särykset on paatissa ja rintuukset loppuillaan, kohta on perien vuoro. Valok. H. Virtaranta 1956. Kansallismuseon kok.

monen olis ollu asunto eikä mikään, jossa ei olis ollu nuottaa». Kalaa oli aina riittänyt syötäväksi saakka, samoin kuin keväisin soittimelta ammuttuja metsojakin, joita saatiin niin paljon, ettei millään jaksettu kaikkia syödäkään. Suurin nuottasaalis oli kuusi nuottakopallista eli ainakin 300 kiloa, ja kerran saatiin mätiäkin 20 kiloa.

Rantanuotalla oli saatu Pilkanlahdesta noin vuonna 1926 lahnoja täysi venelasti. Samoin mainitaan Riihilahdesta saadun vuonna 1941 yli 400 kiloa isoja lahnoja apajasta.

Intinlahden pohjoisreunalla tiedetään olleen rantanuotat Esa Lehtosella, Variksilla, Pilkassa ja Kalle Hannulalla.

Ajan kalastuspuuhia kuvaa nähdäkseni hyvin se, että kun vuonna 1904 rakennettiin Pilkan talo, kerättiin vero ym. tarpeelliset varat kalastuksella. Päivä aloitettiin aamulla nuotanvedolla, päivällä tehtiin muita töitä ja illalla mentiin taas nuotalle.

Vuosisadan vaihteen tienoilla arveli kalastaja Väinö Nieminen Koljonselän pohjoisosilla kalastelleen noin 50 nuottakuntaa, jotka osallistuiivat säännöllisesti kalastukseen. Maanviljelijäin nuottakalastus alkoi nopeasti vähentyä noin vuonna 1910—1916.

Matti Myllymäki tuli Teiskoon vuonna 1916 ja joutui jo samana vuonna Anttilan talon nuottaporukkaan. Ensimmäinen apaja antoi muiden kalojen lisäksi m.m. kaksi lohta. Pian sen jälkeen hän hankki itselleen nuotan, joita oli silloin ainakin seuraavilla naapurilla: Heikkilässä, Yli-Rantalassa, Ojasella, Siukolalla, Lehmijärvellä ja Säynäjoella. Iltaisin vedettiin siikoja Kirkkonokalta, Pilkannokalta ja Vanhankylänniemestä. Keväisin sonnustauduttiin Lautta-ahteen alle kuoreenkutuun. Syksyisin nuotattiin varsinkin muikkuja. Nünpä Anttilan tapana oli nuotata joka syksy kuuden viikon ajan pyhät arjet. Kalat myytiin Tampereelle ja usein syksyllä oli Kuru-nimisen höyrylaivan keulatäkki täpötäynnä kalakoreja. Muikun nuottaus päättyi Rantalanniemellä 1940-luvun alkupuoliskolla.

Edellä on lueteltu vain osa niistä nuottakunnista, jotka vielä vuosisadan alun tienoilla ovat

Kuva 14. Näsijärvi ei pettänyt nytkään. Peripussi välkehti hopeisena herkullisia muikkuja. Valok. U. Teromaa 1956.

Kuva 15. Muikut kaadetaan ikivanhaa tapaa noudattaen kalakoppaan. Valok. H. Virtaranta 1956. Kansallismuseon kok.

Kuva 16. Nuotta on veneissä ja saalis kopassa. Vesi vain veneistä pois, upit irti ja yhteenkytkettyjen veneiden matka uudelle heittopaikalle voi alkaa. Valok. Niilo Valonen 1956. Kansallismuseon kok.

Kuva 17. Nuottamiesten päivä on päättynyt, nuotta on kuivumassa ja veneet palaavat teloilleen. Valok. H. Virtaranta 1956. Kansallismuseon kok.

Näsijärvellä harrastaneet nuottakalastusta. On merkillepantavaa, että kyläkunnan miehet eivät juuri koskaan ole menneet toisen kylän alueelle nuottakalastusta harjoittamaan ja muutoinkin he hyvin vähän tietävät toistensa kalastuspuuhista. Kalastuskuntatoiminta ei ole koskaan päässyt kunnolla käyntiin Näsijärvellä, joten sillä ei ole ollut pyyntiin sanottavaa merkitystä ja tuskin kukaan kalamies aiemmin käsitti kalastuskuntain mahdollista olemassaoloakaan. Muutamissa harvoissa tapauksissa on Näsijärvessä ollut yksityisiä kalastusalueita. Niinpä »vinkivettä» on ilmoitettu olleen Leppälahden Majasaaren ympäristössä ja Toltaanlahdessa, johon muut kalamiehet eivät yleensä ole menneet nuotalle. 1950-luvulla perustettaessa kalastuskuntia mainitaan Kahanpään Niementilan luovuttaneen yksityisvetensä Kahanpään kalastuskunnalle. Tämä viittaa selvästi yksityisvesien omistukseen. Samanlaisia erotettuja vasi alueita on Näsijärven eteläpään vesialueilla, joiden kalataloudellinen merkitys ei vesien likaantuneisuuden johdosta sijainnistaan huolimatta ole paras mahdollinen.

Suuria kalavesiä koskevia riitoja ei yleensä Näsijärvellä tunneta. Ainoa suuri käräjöintijuttu on tiettävästi ollut joskus 1500-luvulla Koljonselän Mustassalahdessa olleista liistekatiskan pitopaikoista. Nyt mainitun lahden salmi on suunniteltu suljettavaksi ja tuo aikoinaan järven kuuluisimpia kalapaikkoja on tarkoitus eristää maakan-

naksella Näsijärvestä ja muuttaa saksalaisturistien lohilammikoksi.

Pieniä kalastuspaikkoja koskevia erimielisyyksiä ilmeni luonnollisesti joskus, kuten seuraava tarina Teiskosta osoittaa.

Polson Juuse ja Kulmala pitivät verkkojaan hyvällä säynävän kutupaikalla. Kerran Juuse juuri nosti siitä suurta säynäväsaalista, kun Kulmala tuli paikalle. Juuse sanoi: »Se on sillä viisiä, että sinun ei o lupa tässä pyylyksiäs pitää». Kulmala lupasi korjata verkkonsa pois mutta lisäsi: »Ei siitä sinunkaan tarvitse kaloja korjata.» Tarina kertoo, että sen jälkeen pyyntipaikka menetti merkityksensä ja säynävä katosi Näsijärvestä miltei sukupuuttoon, eivätkä sen kannat ole sen jälkeen koskaan elpyneetkään.

Kun kalavesien rajoja ei tunnettu, eikä välitettykään tuntea, antoi se kesäisin rantanuottien kanssa liikkuville kalamiehille melkoisia vapauksia.

Muistan lapsuusvuosiltani kaksi erittäin suurta rantanuottasaalista vuoden 1930 paikkeilla. Ensimmäisen suursaalini joka käsitti lahnoja, sai Jussi Monthan Taulasalon Haapasaaren lahdesta kettinkipaulaisella rantanuotallaan. Päivää tai kahta myöhemmin sai isäni Taulasalon Montunlahdesta vastaavanlaisen saaliin. Miten paljon kaloja nuotasta todella saatiin, on arvoitus, sillä niitä tuli rannalle hapaiden mutkassa jo kohta

Kuva 18. Syöttikuoreiden lajittelua Haarusaaressa. Valok. H. Virtaranta 1956. Kansallismuseon kok.

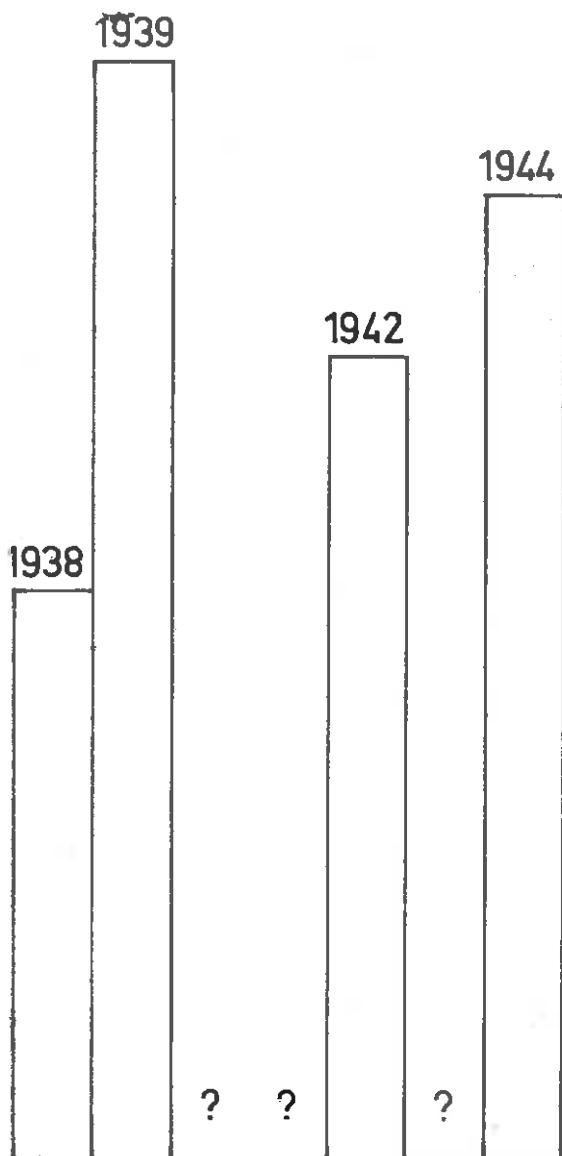
kun kahleet oli saatu rannalle. Suuria lahnoja oli kuitenkin venekuorma ja muuta kalaa saman verran lisäksi.

Piisamin tultua vesistöön ruohikkoja hävittämään eivät kalat ole enää kutuaikoinakaan mielellään rantautuneet.

Muistan lapsuudessani kuulleen ammattimetsästäjä Matti Vilposen kertoneen, miten hän osasi

Kuva 21. Jussi Monthan rantanuotalla Iso-Otavan rannoilla vuosisatamme alussa. Etualalla pinnalla kelluva tuohitauko. Valok. tuntematon.

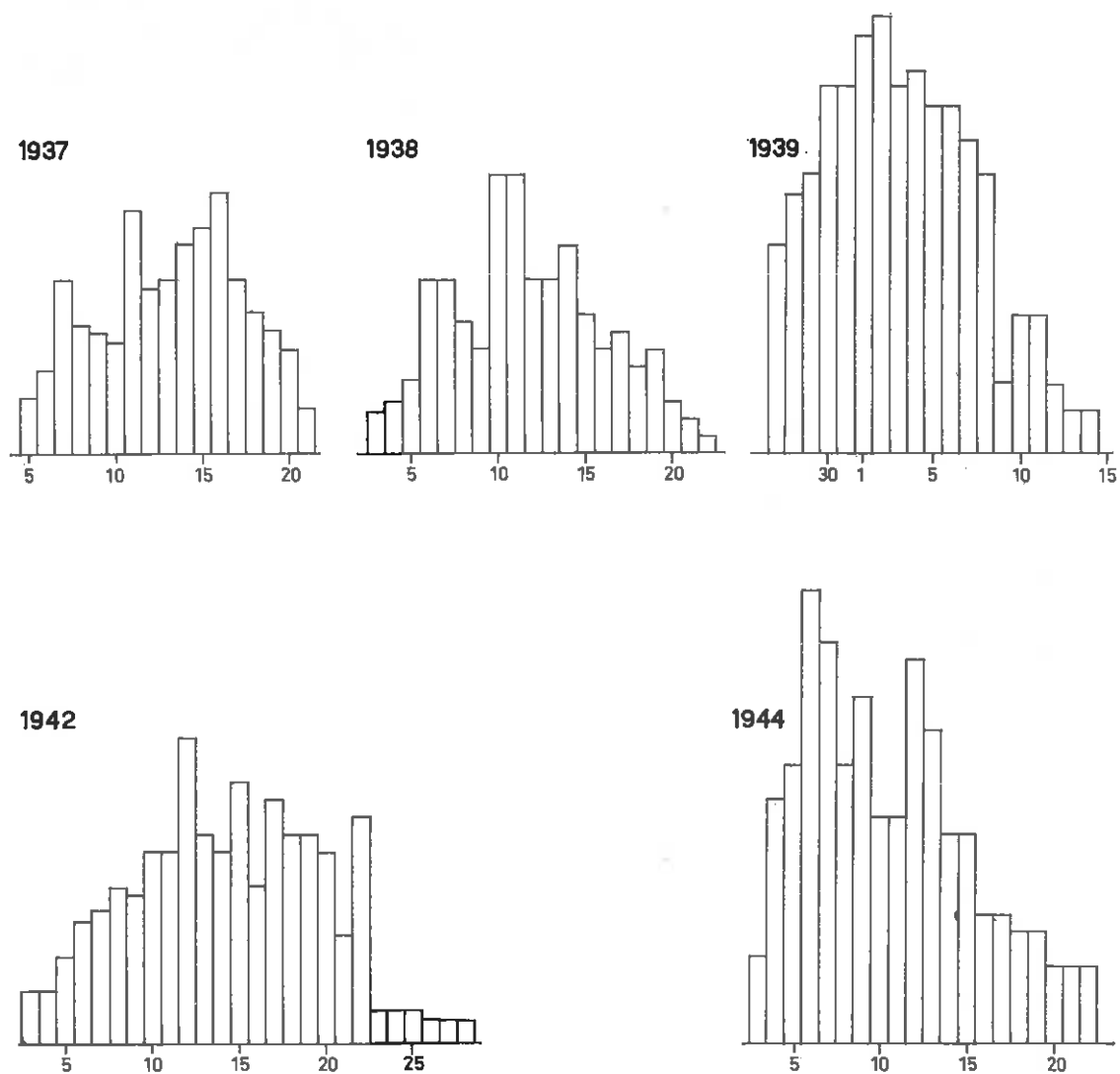
Kuva 19. Kutumuikkusaaliin vaihtelu Näsijärven alueella vuosina 1938—39, 1942 ja 1944.

tehdä myyntiä varten pitkiä ja hyvä-äänisiä tuohitorvia, joiden ääni kantautui vesistön pintaa pitkin vaikka yli järven selän. Myöhemmin olen kuullut, että vielä meidänkin aikanamme on Ruoveden Visuvedellä käytetty jopa kaksimetrisiä tuohitorvia kalamatkoilla mukana. Kun illan viimeinen apaja oli vedetty, puhalsi nuottakunnan vanhin ilmoille merkkisoiton kotimatkan alkamisesta. Tiedossani ei ole milloin ne ovat alempaa Näsijärveltä kadonneet, sillä itse en ole niiden käyttöä kalastuksen yhteydessä todennut.

Varsinaisina nuottavarusteina olivat tavalliset maalaisvaatteet ja isolierinen hattu, joka esti sadevesien valumisen niskaan. Nuottamiesten täytyi lisäksi käyttää tarkoitusta varten valmistettua esiliinaa eli förkkeliä, jonka avulla saattoivat ainakin osittain varjella vaatteittensa kastumista.

Nuottakalastus, kuten kalastus yleensäkin, oli mitä moninaisemmista sattumista riippuvainen ja se teki kalastamisenkin omalla tavallaan salaperäiseksi ja houkuttelevaksikin.

Oman erikoisen leimansa nuottakalastuksen historiaan tuo Näsijärven pitkäsiimakalastuksen valta-aikoina 1920—1950-luvulla kesäaikainen syöttikuoreitten nuottaus. Kuoreen veto aloitettiin tavallisesti noin klo 12—13 päivällä hyvin syviltä apajapaikoilta, joista kuuluisin on vesistön yläpäässä oleva Kariaisperä. Kun ammattikalastajat Taulaniemen kylästä saapuivat moottoriveneillä, soutaen tai purjeella Röyniöön tai Vesasaloon, laitettiin yhdessä nuotta veneeseen ja läh-

Kuva 20. Kutumuikun saalis Näsijärvellä marraskuussa 1937, 1938, 1942 ja 1944 sekä loka—marraskuussa 1939.

dettiin nuotalle. Kalansaalis kuului nuotanomis-
tajille, joilta siimakalastajat ostivat tummansini-
set, noin 7 senttimetrin pituiset kuoreet pitkäsii-
mojensa täykalloiksi.

Joskus Taulakyläläiset vetivät itse nuotillaan,
tosin heikolla menestyksellä, kuoreita Taulasalon
jyrkkien kalliorantojen edustalta tyytinä, heinä-
kuisina päivinä auringon paistellessa kirkkaalta,
pilvettömältä taivaalta ja Ukko-laivan hinaillessa
joskus kymmenlukuista lotjajonoaan halkolas-
tissa kohti kehittyvää Tamperetta. Nuotanvedon
aikoihin sivuuttivat pitkämatalaiset Runoilijan
reitin matkustajalaivat Koljonselällä toisensa ko-
meilla äänimerkeillä toisiaan tervehtien. Laivojen
ohittaessa kalastamassa olleen nuottueen monet
kaupunkilaiset näkivät ensi kertaa elämässään sen
työmuodon, jota heidän vanhempansa monessa
polvessa, niin naisissa kuin miehissäkin ovat yk-
situumaisesti elatuksensa hankkimiseksi harjoit-
taneet.

Näsijärven nuottakalastuksen historiaan toivat
väriinsä myös lukuisat siirtolaisina Teiskossa väli-
aikaisesti oleskelleet Laatokan kalastajat. He toi-
vat suurempine nuottineen uusia nuottakalastus-
tapojakin vesistölle ja mikä merkittävintä, heidän
pyyntiaikansa sattuu juuri sodanjälkeiseen vai-
keaan elintarvikepula-aikaan. Heidän muikkusaa-
liinsa olivat yleensä suuria ja menivät hyvin kau-
paksi. Niin saivat kalastajat rahaa ja perheen-
emännät kaloja molempien osapuolten ollessa on-
nellisia. Oli kuitenkin ihmisiä, jotka pelkäsivät

Kuva 22. Röyniöläisiä rantanuotalla Toltaansalossa, huo-
maa nuotan vanneperiä. Valok. Leonard Björkstén 1930.

Kuva 23. Näsijärven taitavin pitkäsiiimakalastaja Matti
Ahlgren kotirannassaan vuonna 1937. Suurten leppien
takana näkyvä lato on entinen Iso-Taulaniemen nuotta-
kota, joka toimii kalastustarvikevajana. Ladon katto on
tehty kirveellä vuolluista mahtavista lankuista.

muikkujen moisen pyynnin seurauksena häviäv-
än sukupuuttoon Näsijärvestä. On hyvin huvit-
tavaa todeta, että samat arvostelijat saivat muik-
kuverkoillaan vähän sen jälkeen, kun siirtolais-
kalastajat oli asutettu muualle, elämänsä kalan-
saaliita.

Aikaa myöten, kun elintarviketilanne parani,
päättyi myös muikun menekki kesäaikana Tam-
pereella ja paikallistenkin nuottamiesten ko-
hонуottakalastus loppui menekkivaikkeuksien
vuoksi.

Keväisin on Näsijärvellä pyydystetty kutukuo-
reita hyvin suuria määriä ihmisravinnoksi. Samaa
voidaan sanoa kuoreen pienistä poikasista, siri-
iäsistä. Suurimmat kuoresaaliit on saatu Unneki-

Kuva 24. Kalastajavanhukset osallistuvat mielellään nuottan korjaukseen. Kuva Röyniön nuottaladosta. Valok. L. Björkstén 1935.

ven salmen alapuolelta, Niinisaarilta ja Taulasalon rannoilta. Kutukuoreen pyynti on myös loppunut menekkivaikeuksien johdosta. Vain Kurussa sodan jälkeen pidettyihin kruununhäihin on tilattu niitä tietty erä. Toivoa kuitenkin voidaan, että kehittyvä annoskalojen kasvatus saisi siitä ratkaisun rehupulmiinsa.

Rantanuottakalastuksesta on jo aiemmin mainittu. Sen kuuluisin harjoittaja oli vuosisatamme alkupuoliskolla Ruutiainen. Rantanuotta oli melko yleinen ja harrastajia siksi paljon, ettei niitä voida luetella.

C. Apajapaikat

Näsijärven pohjoisosan nuotta-apajat

1. Isonkiven apaja
2. Kuorreapaja

Suurelta osin nuottakalastus keskittyi muikun kutuaikaiseen pyyntiin ja syönnösmuikun kalastukseen. Kun nuo pyyntitavat ovat kaikkialla samansuuntaisia, en katso aiheelliseksi niihin yksityiskohtaisemmin puuttua. Totean kuitenkin vielä, että ilman nuottia olisi Näsijärven varsien asutus ollut aikoinaan varsin toivotonta. Kalastuksen avulla saatiin sentään pääasiallisin särvin ja samalla se vapautti muita elintarvikkeita myytäväksi. Vähäiseksi ei myöskään ole arvioitava niitä rahatuloja, jotka nuotilla pyydystetyistä kaloista aikoinaan Näsijärven varsille virtasivat.

B. Talvipyynti

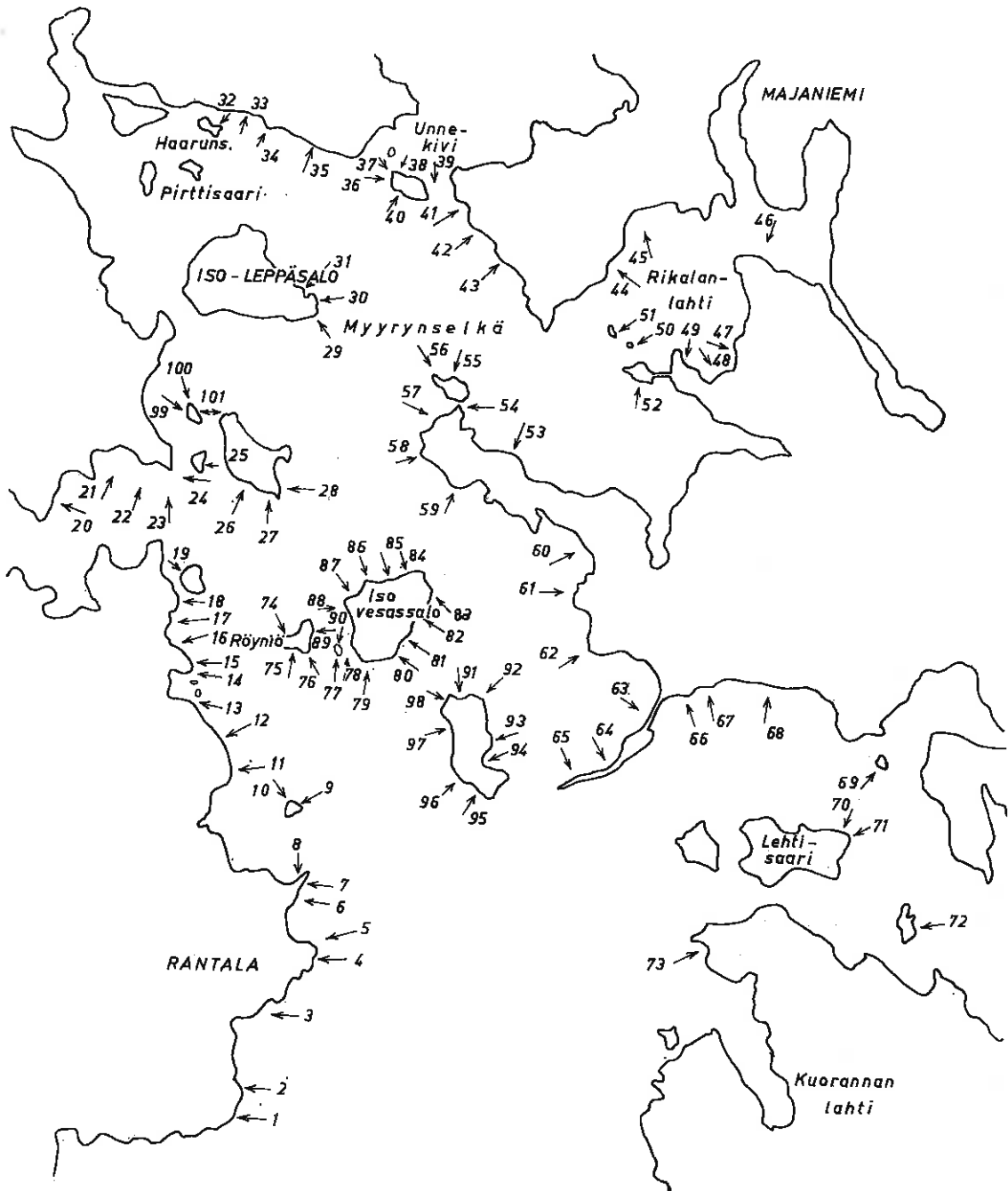
Talvinuottauksesta on Näsijärveltä kovin vähän tietoja olemassa. Tiedetään, että »Tuppi Aapo» (Aapo Alfiing) hukkuu 60 vuotiaana vuonna 1916 oravametsältä palatessaan Terälähdellä talvinuotta-avantoon.

Talvinuottaus tuli uudelleen käytäntöön, kun Laatokan ammattikalastajat saivat väliaikaiset sijoituspaikkansa muutamaksi vuodeksi järven rannoille. On hämmästyttävää, että heidän talviaikaiset suursaaaliinsa käsittivät suurikokoisia lahnoja, eivätkä niinkään paljon muikkuja kuin olisi saattanut olettaa.

Sürtolaiskalastajien saatua vakituiset asuinpaikat muualta harjoitettiin kotoani käsin vielä velimiesteni toimesta muutamana talvena muikun nuottakalastusta kohtalaisella menestyksellä. Koska mainittu kalastustapa vaatii useamman miehen työpanoksen, se on jäänyt pois käytännöstä noin kymmenkunta vuotta sitten. Saadut kokemukset kuitenkin osoittavat, että talvinuottausta voitaisiin hyvin Näsijärvellä harjoittaa, jos vain löytyisi asiaan innostuneita yrittäjiä ja kalastuskunnat suhtautuisivat suopeasti mainittuun kalastustapaan.

kuoreita

»

Kuva 25. Näsijärven pohjoisosan nuotta-apajat.

3. Rantalan laivasillanpieli	kuoreita
4. Rantalan Kirkkonokka	kuoreita ja muikkuja
5. Kirkkonokka	
6. Vanhankylänlahti	
7. Karinnokanpieli	
8. Karinnokan apaja	
9. Ristisaarenitápään apaja	
10. Ristisaaren pohjoinen	
11. Hassonnokka	muikkuja
12. Johteenapaja	»
13. Kuttilo	»
14. Karinsalmi (kuuluu muikkuapaja)	
15. Mäntynokka (heikko)	muikkuja ja kuoreita
16. Alasen apaja (hyvä)	» »
17. Mottala (hyvä)	» »
18. Niemen Kirkkonokka	»
19. Majasaaren väli	kohomuikkuja
20. Iso-Loukkulahti	muikkuja
21. Vähä-Loukkulahti	»
22. Tarkanranta	»
23. Majaluodon nokka	»
24. Leevesalmi	»
25. Kupusalmi	kuoreita
26. Lukonapaja	kutukuoreita
27. Huvilanedusta	muikkuja
28. Toltaansalon kärki	»
29. Kulonnokka	» ja kuoreita
30. Ahvenapaja	» ja ahvenia
31. Kulonlahti	» ja kuoreita
32. Nuottalahden nokka	» ja »
33. Hiedanalusta	»
34. Mettänalusta (Levonpieli)	»
35. Vääränapaja (erittäin hyvä)	kuoreita
36. Kahilanapaja (erittäin hyvä apaja, jossa aiemmin parhaina kalastuskausina odotteli montakin nuottuetta vetovuoroaan)	
37. Kiiruun apaja (Virtasalmi)	kuoreita
38. Unnekiven niska	kohomuikkuja ja kuoreita
39. Pässinsalmen apaja	muikkuja
40. Kirvessaaren apaja	kutukuoreita
41. Kuolemanlahti	kuoreita
42. Honkaluodonnokka (Yönuottausta, runsaasti kuoreita)	
43. Honkaniemen apaja	
44. Lauttakallio	sekakaloja ja lahnoja

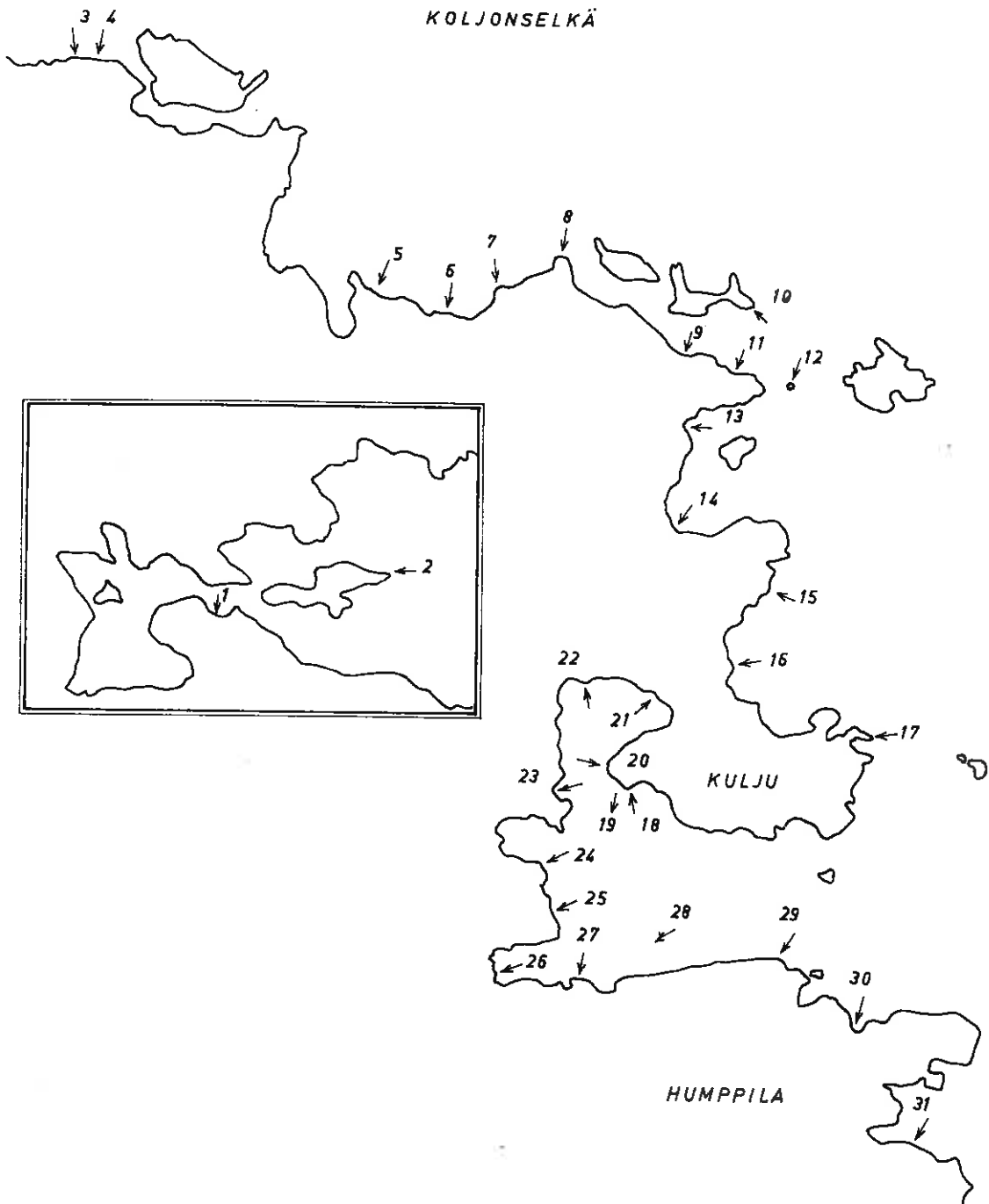
45. Honkaniemenlahti	muikkuja
46. Majaniemen apaja	siniäisiä
47. Kariaisen johde	kuoreita
48. Kariaisperä (hyvä syöttikuoreapaja)	
49. Kariaisen nokka (heikko)	kuoreita
50. Rönkönkarin apaja	muikkuja ja ahvenia
51. Selkäsaaren apaja	» »
52. Rönkön apaja	
53. Leppäsenranta	
54. Myyrýssalmen taka-apaja (syksyllä hyvin muikkuja)	
55. Myyrýssaaren apaja	muikkuja
56. » » (edellistä parempi muikkuapaja)	
57. Myyrýsalmi (syksyllä hyvin muikkuja)	
58. Myyrýspooki (heikko)	
59. Haapatörmän apaja	kuoreita
60. Riihilahden apaja (hyvä lahna-apaja)	
61. Halkolaanin apaja	muikkuja
62. Lammasnokka (siirtolaiskalastajien suosima muikku- apaja)	
63. Vetämäkannanperä (hyvä lahna-apaja)	muikkuja
64. Vetämäkannan mettänalus	»
65. » nokka	»
66. Paksulanhiedan apaja	»
67. » karjalaisten apaja	»
68. » » »	
69. Ilmakka	
70. Lehtisaaren apaja	
71. » »	
72. Koppasaaren apaja	
73. Hevosniemen apaja	
74. Röyniönpoolin apaja	kuoreita
75. Saunaranta apaja (kutukuore- ja syysapaja)	
76. Röyniön saunaranta	
77. Pikku-Röyniön apaja	
78. Salmensuun apaja	kuoreita
79. Vesassalon pooki (kutukuoreita ja syysapaja)	
80. Kallioranta	
81. Kotirannan apaja	
82. Vääränmännyn apaja	
83. Kuopparannan apaja	
84. Hietanokka	
85. Pikkuniityn ranta	
86. Syvänapaja	
87. Ojansuun apaja	muikkuja
88. Vesassalon apaja	»

89. Röyniön salmi	muikkuja
90. Pikku-Röyniön kaislanokka	»
91. Korpisen pohjoisapaja	»
92. Lastuunokka	»
93. Korpisen taka-apaja	ahvenia
94. Läätilahti	muikkuja
94. Läätilahti	»
95. Taavetinkoivu	»
96. Korpisen eteläpään apaja	»
97. Seinäkallion apaja	»
98. Paavonranta	» ja kuoreita
99. Särkäsivu	»
100. Särkänpää	»
101. Särkänsalmi	»

Koljonselän länsirannan nuotta-apajapaikkoja

1. Hempuransalmi	muikkuja
2. Intin Saarenpää	muikkuja
3. Uiri	»
4. Maijankallio	»
5. Yli-Tahlon ranta (keskinkertainen)	»
6. * * * II (heikko)	»
7. Tervahauta (hyvä)	»
8. Äijänniemi	»
9. Salmenapaja	»
10. Murtosaaren apaja	»
11. Halkokallion apaja	»
12. Vittasenkari	»
13. Vehnänmaanlahti	lahnoja »tuulenalennuksesta»
14. Pilhanlahdenperä	muikkuja
15. Pilhannokanpieli	kuoreita
16. Valkama (laiivasillan kahdenpuolen)	muikkuja
17. Pukin apaja	kuoreita
18. Matara (rantaan)	muikkuja
19. Muikkuluoto (edellisestä selällepäin)	»
20. Kierin apaja	»
21. Lahdenpohja	»
22. Pasuri	»
23. Ansala	»
24. Huutavannokka	»
25. Lape (3—4 apajaa)	»
26. Taipaleen lahlenperä (paras muikku- ja kuoreapaja)	»
27. Sorannokka	kuoreita
28. Kuorreluoto (hyvä keväällä)	* (myös kohomuikkuja)

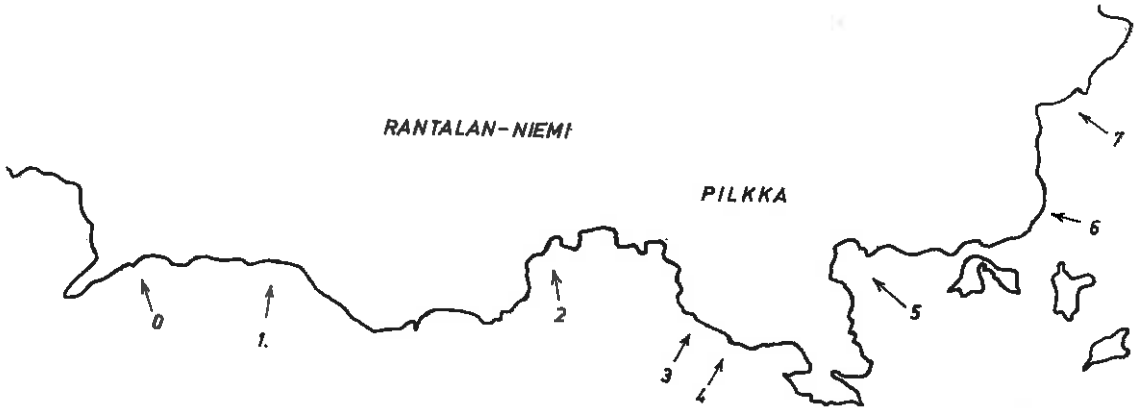
Pengonpohja

Kuva 26. Koljonselän länsirannan nuotta-apajia.

29. Koivulahti	kuoreita
30. Syvälahti	»
31. Veljestennokka	»

Intinlahden pohjoisrannikon nuotta-apajapaikkoja

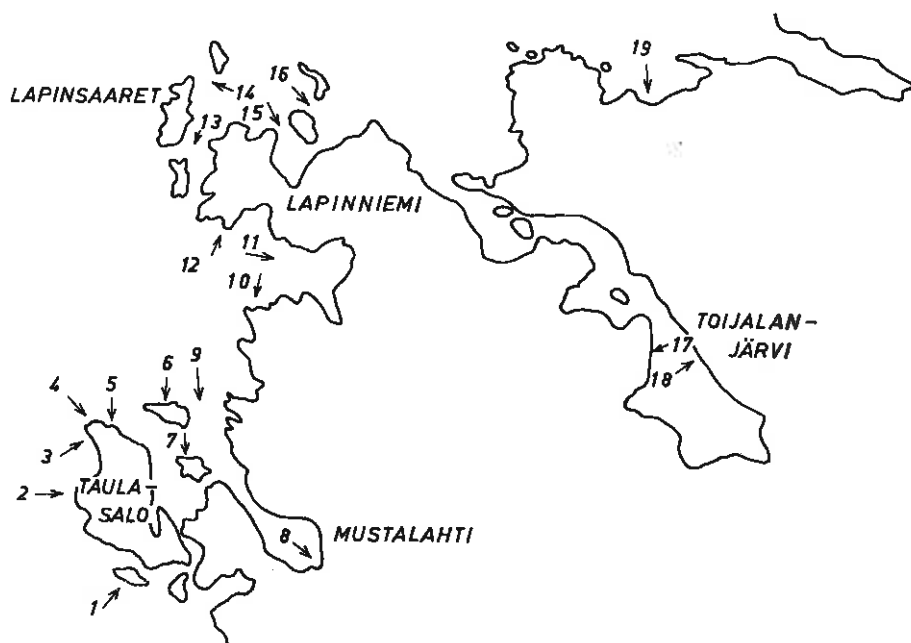
Kuva 27. Intinlahden pohjoisrannan nuotta-apajia.

1. Erittäin hyvä kuoreapaja
2. Muikkuapaja
3. Kuore- ja muikkuapaja
4. »
5. Rantanuotta-apaja
6. Kuore- ja kuoreenkutuapaja
7. Muikkuapaja

Koljonselän itärannan nuotta-apajapaikkoja

1. Haapasaari	muikkuja ja suomukaloja
2. Laivasillanapaja	kuoreita
3. Kuoreluoto	kutukuoreita
4. Salonnokka	keskikesän kuoreapaja
5. Mansikkanokka	kuoreita ja muikkuja
6. Sepänapaja	muikkuja
7. Papinapaja	» ja kesänvanhoja taimenia
8. Mustanperä	» ja pohjasiikoja
9. Isoväli	»
10. Karikkoapaja	» ja ahvenia
11. Merkkikari	» ja taimenia
12. Lapin-nokka	kuoreita ja muikkuja
13. Lapinsalmi	syönnösmuikkuja (useita suursaaliita)
14. Kahila-apaja	muikkuja ja kesänvanhoja taimenia

Kuva 28. Koljonselän itärannan nuotta-apajia.

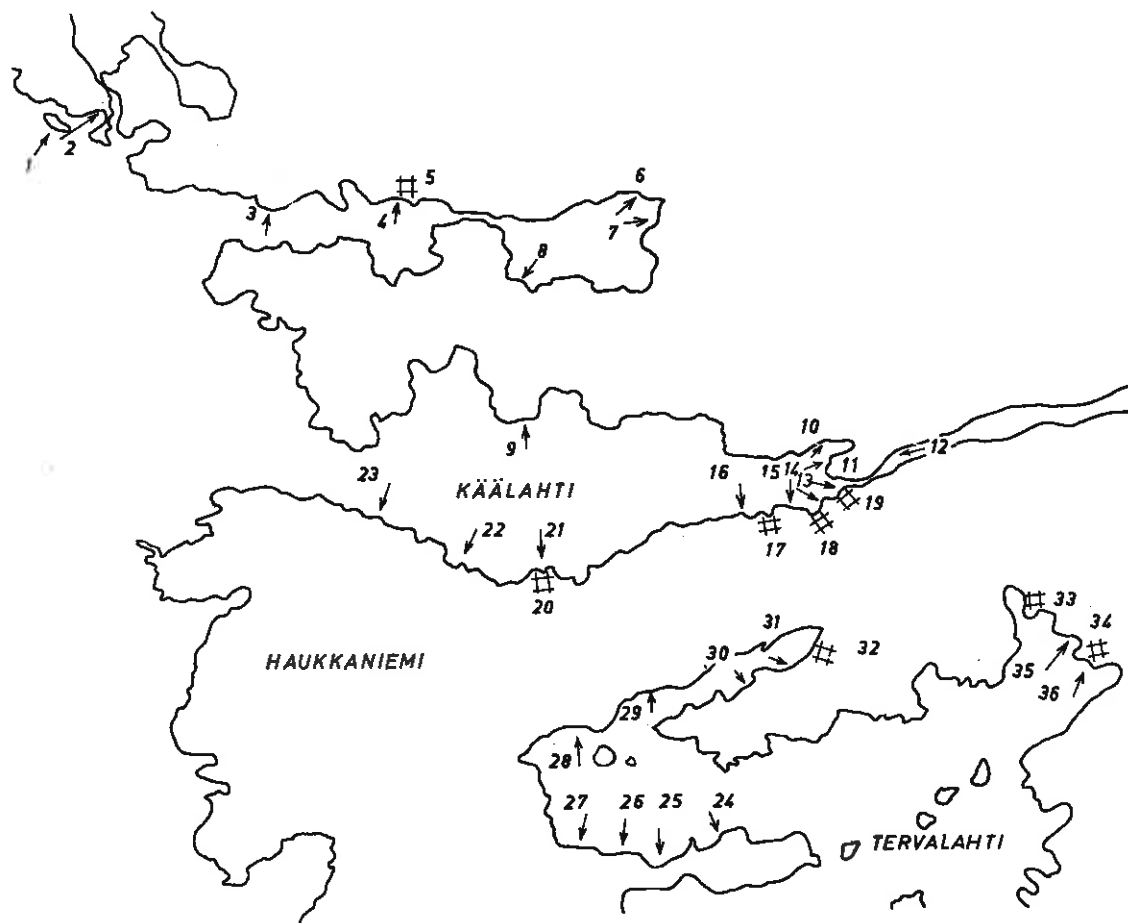
15. Säynävänsuu	muikkuja ja kesänvanhoja taimenia
16. Vääränväli	muikkuja
17. Riihiapaja	kuoreita
18. Tiililadonapaja	kuoreita ja muikkuja
19. Takalahdenapaja	» ja »

Apajapaikkoja ja nuottalatoja Kämenniemen vaiheilla

1. Taulasalon Haapasaaren apaja	14. Sora-apaja
2. Haapasaarenlahden apaja, josta Jussi Mont- han sai suureen lahnasaaliin rantanuotalla 1930 luvulla.	15. Valkamanapaja
3. Ripolahden kurkunapaja	16. Toriseva
4. Haikanrannan kuorreapaja	17. Kahman-nuottalato
5. Haikan nuottalato	18. Perttulan ja Mikkolan nuottaladot
6. Ripoperän kulma-apaja	19. Tonin-nuottalato
7. Ripoperän kuorreapaja	20. Uskalin-nuottalato
8. Ripolahden kulma-apaja	21. Talvitienapaja
9. Käälahden apaja	22. Rantalanapaja
10. Hiekanapaja	23. Uittamonapaja
11. Rihipohjanapaja (Auneniemenapaja)	24. Sarvanapaja
12. Pillukivenapaja	25. Tarpoonlahti
13. Karinapaja	26. Kahleenperänapaja
	27—28. Apajapaikkoja
	29. Matopesänapaja

30. Sormikivenapaja
31. Tapoonapaja
32. Kahnannuottalato

- 33—34. Nuottalatoja
35. Apaja
36. Runonkallionapaja

Kuva 29. Kämenniemen nuotta-apajia ja nuottalatoja.

IV. KOUKKUKALASTUS

A. Uistinkalastus

Uistinkalastus on levittäytynyt Näsijärvelle sitämukaa kun Tampereen kaupungin asukasluku on kasvanut. Vanhimmat muistitiedot alueen

uistinkalastuksesta ovat 1800-luvulta. Tuolloin olivat käytössä hyvin primitiiviset ja raskaat yksikoukkuiset maalaisseppien takomat uistimet, joissa lehdenmuotoinen lusikka pyörähteli jykävätekoisen akselin ympärillä. Maamme vanhim-

mat metalluistimet lienee tehty koskikalastusta varten. Tammerkosken kuivana ollessa on sen pohjalta kivien rakosista löydetty mainitunlaisia uistimia, joista eräskin näkemäni oli käytössä melkoisesti jo kulunut ja sen lehtimäistä osaa oli niittailemalla korjailtu.

Näsijärvellä on varhaisempina aikoina käytetty varsinkin lohien uistelussa »trakeja». Lohta kalastettiin 1800-luvun lopulla vielä työmatkoillakin. Niinpä Tampereelta Lielahdessa töissä käynyt kirvesmies Lehtonen souteli aamuisin Prompsin rannasta työmaalleen ja illalla takaisin kotiinsa. Eräänä kesänä hän sai näitten työmatkojensa aikana 29 lohta, joista yksikään ei ollut alle puolen leiviskän painoinen. Tapaus sattui senjälkeen, kun lohien pääsy järvelle oli jo estynyt, mutta kanta vielä sentään oli melkoinen.

Lohien soutajilla oli kuitenkin omat huolensa ja harminsa. Ei riittänyt, että oltiin onnistuttu välttämään pahat silmät, jotka kärkkyivät tietoja käytetyistä lohipeleistä. Kun uistimenteko oli alucella vielä vuosisatamme vaihteen tienoillakin pääasiassa käsityötä, pyrittiin uistellessa käyttämään luonnonvaraista syöttiä niin paljon kuin mahdollista.

Trakisytöin käytöllä oli kuitenkin paha heikkoutensa. Pienikokoiseen salakkaan iskivät ahvenet mielellään lohensoutajien kierrellessä luotojen reunamia. Kun muutakaan neuvoa ei keksitty, alkoivat ainakin Armonkalliolla asuneet lohensoutajat Helstén ja Rantanen maksaa tapporahaa ahvenista. Leiviskästä isoja ahvenia maksettiin kolme pulloa olutta. Lohimiehet eivät halunneet kuitenkaan ahvenia itselleen, vaan olut annettiin palkkiona »rikkakalojen» pyynnistä. Ahvenia ongittiin silloin elävillä muduilla ja ma-doilla.

Uistinvalikoimien monipuolistuttua vuosisatamme vaihteen tienoilla lisääntyi myöskin uistimen soutu. Ottivatpa kaupunkilaiset uistimet mukaansa jo pitkällesimällekkin lähtiessään, mikä tavallisesti tapahtui työajan jälkeen lauantaisin, kuten toisaalta kirjoituksesta ilmenee.

Varsinaisia uistelumatkoja tamperelaiset tekivät Näsijärvelle tavallisesti yhden viikossa. Saalis

Kuva 30. Kuhansoutaja Röyniönsaaren kupeella.

vaihteli kymmenen hauen paikkeilla. Joskus tuli joukkoon muutakin kalaa, kunnes uistinmallit alkoivat ensimmäisen maailmansodan jälkeen muuttua vaapuiksi ja saaliit kuhavoittoisiksi.

Parhaat uistinavat oli sorvattu saarnipuusta kolmiosaisiksi ja noin kolmen metrin mittaisiksi. Myös tukevatekoiset vaskiset uistinkelat olivat suosittuja suurten kalojen väsyttelyssä. Uistinva-voja oli tavallisesti kaksi, toisessa oli useimmiten pekurimerkkinen, kolmella suurella kruunukoukulla varustettu uistin ja toisessa siimassa traki, jossa oli käyrä kara.

Joskus saatiin uistimella taimen siimastamaan mentäessäkin, kuten esimerkiksi seuraava Leo Meriläisen kertomus isänsä Kustaa Meriläisen kalamatkasta vuodelta 1914 osoittaa.

»Tehtaat kävivät vajaita viikkoja ja Meriläinen päätti lähteä perjantai-iltana laskemaan 400 koukun siiman Poh-tolanlahteen. Yöksi kalastajat tulivat kotiin, sillä matka kalapaikalle oli melko lyhyt. Aamulla he lähtivät Eljanderin rannasta siimaa kokemaan ja Kustaa laittoi Reuharin nokalla uistimen perään. Levonnokasta oli ulkona jo kahden pahlaimen siimat ja kolmas oli kelassa laskettuna keskellä. Yhdessä siimassa oli traki, yhdessä pieni ahvenlippa ja yhdessä pekuri.

Kustaa souteli verkkaisesti kunnes yhden rissan siima vetäistiin loppuun ensimmäisessä nykäisyssä. Siiman päässä hyppelehti melkoinen lohi. Samalla hän otti vavan käteensä.

Veneen keula oli kohti Pohtolanlahtea, mutta kala pyrki aivan päinvastaiseen suuntaan Tervalähtea kohti. Kun varasiimaa ei enää ollut, ei ollut muuta neuvoa kuin alkaa vain huovata perä edellä sopivaa vauhtia. Niin sitä sitten paineltiin tasaista tahtia, eikä kala näyttänyt millään

Kuva 31. Uistimeen on tarttunut kuha. Tyylipuhdas näsijärveläisvene on kalastaja Väinö Jokisen rakentama.

tavoin muuttavan aikomuksiaan. Viimein vene oli jo laivareitillä ja Kurulaiva lähestyi uhkaavalla vauhdilla juuri sitä kohtaa, johon oltiin menossa. Kustalle ehti jo tulla hätä käteen. Hän ehti jo tehdä vastanykäyksiäkin siimasta, kun kala jonkun oikun saatuaan päätti palata lähtöasemiinsa ja vene lähti nyt päinvastaiseen suuntaan. Kiristys oli ollut niin jatkuvaa, ettei siimaa oltu saatu kelatuksi sisään. Ajan mittaan kalan syöksyt kuitenkin lyhenivät ja kalan valkea vatsapuoli pilkisti veneen laidan takaa voitettun merkinä. Kustaa kallisti venettä ja lahnahaaviaan apuna käyttäen vetäisi 9,3 kilon painoisen lohien veneeseen sen väsyttämisen kestettyä tunnin kumpaiseenkin suuntaan. Kala nostettiin veneeseen samalla paikalla, missä se oli uistimeenkin iskenyt tehtyään välillä pitkän retken laivaväylälle asti.

Kustaa palasi kaupunkiin, ja hänen vaimonsa lähti myymään lohien johonkin hotelliin. Tapana oli, että lohet myytiin. Meriläisen lapset siitä tietenkin vähän rutisivat ja siksi kohta tämän tapauksen jälkeen pyydystetty toinen 6 kilon painoinen lohi syötiin itse. Meriläinen sai, kuten monet muutkin kalamiehet, useita lohia joka kesä ja kalat menivät myyntiin c.m. tapauksista lukuunottamatta. Hänen kahdeksanhenkinen perheensä kulutti paljon kalaa, jota tosin saatiinkin niin, että sitä riitti koko vuodeksi syötäväksi, vaikka Meriläinen ei toisten kaupunkilaisten tavoin harrastanutkaan talvikalastusta. Kesäisin hän teki yhden viikoittaisen uistinmatkan Näsijärvelle ja joskus kaksikin matkaa viikon kuluessa.»

1930-luvun alussa tamperelainen urheilukalastaja Kustaa Tuulos ryhtyi valmistamaan Tulos

S2-merkkistä vaappua, joka aiheutti eräänlaisen vallankumouksen uistimensoudussa Näsijärvellä. Nyt tuli yleisemmäksi uistinsaaliiksi kuha hauen asemasta ja saaliit olivat hyviä mikäli kesäloma-aikoja edelsi pitkäaikainen lämmin ja tyyni kausi, jolloin kuhat kohosivat suurina parvina pintavesiin.

Vuosi vuodelta on kalamiesten lukumäärä Näsijärvellä lisääntynyt, mutta samaa ei voida sanoa uistinkalastuksesta, jonka harjoittamista ovat tulleet vaikeuttamaan kaikkialle rantavyöhykkeille ja luotojen rinteille vierä viereen lasketut tuhannet nailonverkot. Muutama vuosikymmen sitten kotitarviketalastus oli Näsijärvellä mitä suurimmassa määrin urheilua. Nyt sitä vastoin veltoistuneet ihmiset nykäisevät perämoottorinsa käyntiin lähtiessään kokemaan huvilansa ikkunan alta verkkojaan ja monen huvilan alustassa olevassa nauulaatikossa mustuvat ennen käytössä olleet pekurit ja professorit kaikenlaisen rojun joukossa.

B. Talvinen hauen koukkukalastus

Hauen koukkukalastus Näsijärvellä muodostaa kalastustapojen historiassa oman värikkään lunkunsa. Aivan tarkkaa tietoa ei ole siitä, kuka koukkukalastuksen talvella siellä on aloittanut. Vanhimpiin tiedossani oleviin koukkumiehiin lu-

Kuva 32. Kalastaja Urho Ahlgrén täkymertaa kokemassa. Valok. 1929.

Kuva 33. Hauensyötteinä käytettäviä täkyjä valitaan, sillä varsinkin heikon syönnin aikaan kala on tarkka syötin suuruudesta. Kaikki liian suuret sekä pienet syötit erotellaan ämpäriin ja hylätään tai käytetään tuonnempana mateen täkyinä. Valok. S. Ahlgrén 1967.

Kuva 34. Hauenkoukun ohut, mutta nelisäikeinen peruke työnnetään syöttikalan lävitse suolta pitkin. Työ suoritetaan pakkasen kovuudesta riippumatta aina paljain käsin. Valok. S. Ahlgrén 1967.

keutuu »Maailman Peltonen» — tarkempaa nimeä en tiedä. Mies oli syntynyt Viljakkalassa noin vuonna 1880. Hänen tiedetään pitäneen vuosisadan vaihteessa talvisin hauenkoukkuja Näsijärvessä. Kalansaaliit olivat suuria ja Peltonen yritti tietenkin parhaansa mukaan varjella pyyntitapojensa tulemistä julkisuuteen. Kun ihmiset ihmettelivät hänen suuria haukia ja tiedustelivat, mitä hän käyttää täkyinä, oli vastaus: »Hevoson lihaa ja joskus hevosenkin, kun on hyvä saanti».

Hämeenkyrössä syntynyt Martti Heino hiihveli vetäen perässään suksikelkkaa, jossa oli kalasäkki, Teiskon Pajulassa ennen ensimmäistä maailmansotaa. Hän kävi Haukiniemen nokassa siinä aiemmin pulpunneen lähteen tienoilla tinakuvalla

siikoja onkimassa ja harrasti myös hauenkoukkujen pitoa noin vuonna 1910 ja joitakin vuosia sen jälkeen. Heinin ensimmäinen hauenkoukkulinja Näsijärvellä oli Vasaman kärjen ja Papinkarin ympäristössä noin 50 koukun pituinen. Siitä tuli haukia niin paljon kuin niitä kohtuudella pystyi kaupunkiin kuljettamaan, joten suurempi koukkumäärä oli tarpeeton. Parhaat päiväsaaliit kohosivat yli sadankin kilon.

Kustaa Pajula aloitti vuonna 1924 hauen koukkupyynnin, jota hän harjoitti seitsemänä talvena, viimeksi vuonna 1939. Hänen koukkulitkansa kiertelivät Ripolahden suulta Kusikarin eteläpuoliste Harvasiin ja Kaiharinlahdelle.

Vuonna 1924 ammattikalastaja Urho Ahlgrén

Kuva 35. Peruke eli tapsi kiinnitetään laukaisulaitteen siimaan tarkoitukseen sopivalla vetosolmulla ja clävä täky lasketaan avantoon. Valok. S. Ahlgrén 1967.

Kuva 36. Hauki on koukussa ja kalastaja Lauri Oksanen arvio sen painoa kelatessaan siimaa. Valok. S. Ahlgrén 1967.

aloitti Näsijärvellä hauen koukkukalastuksen ja jatkoi sitä kuolemaansa saakka, noin kolmekymmentä vuotta. Hän opetti taidon myös kalastaja Timo Pekkalalle, Lauri Oksalle ja Juuse Palmulle sekä tietenkin kolmelle pojalleen, jotka pääsivät koulusta 1930-luvulla.

Kalastaja Juuse Palmu kertoi, että hän usein kesäisillä kalamatkoilla keskusteli Ahlgrénin kanssa talvikoukkukalastuksesta ja epäili kalojen syöntihaluja talvisin. Ahlgrén oli vastannut, että kaikkien luonnonelävien on pakko syödä. Ensimmäisenä pyyntitalvena Palmulla oli varmuuden vuoksi vain viisi hauenkoukkuja, joista saadut kokemukset johtivat pyynnin laajentamiseen.

Hauen talvikoukkukalastuksen valtakausi Nä-

sijärvellä ajoittuu toista maailmansotaa edeltäneisiin vuosiin, joskin sitä on harjoitettu koko 1900-luvun ensimmäisen puoliskon ajan ja vähän sen jälkeenkin. Parhaimpina aikoina sitä harjoittivat ammatikseen Lauri Oksanen, Timo Pekkala, Eero Frigård, Urho, Matti, Simo ja Pekka Ahlgrén, Juuse Palmu, Kustaa Pajula, Matti ja Väinö Nieminen, Eino Jokinen ja monet pienemmät yrittäjät Koljonselkään liittyvillä alueilla. Tämän lisäksi mainittua pyyntitapaa harjoitettiin jossain määrin myös Näsiselän puolen kalamiesten toimesta. Parhaina vuosina talviset haukisaaliit kohosivat kymmeniintuhansiin kiloihin, joskin esimerkiksi talvisotatalvena saaliit jäivät jostain käsittelemättömästä syystä melko vähäisiksi.

Uutterimmilla koukkupyytäjillä oli noin 400

Kuva 37. Avannosta elävä hauki nostetaan sohjokasan päälle. Valok. S. Ahlgrén 1967.

Kuva 38. Napakka isku sohjokauhan varresta hauen niskaan ja silmänräpäyksessä kiduskannet avautuvat. Valok. S. Ahlgrén 1967.

talvikoukkua siten, että koukut koettiin kerran viikossa, päivittäin noin 80 koukkua. Yksi päivä viikossa käytettiin syöttimertojen kokemiseen ja yksi varattiin kaupunkipäiväksi tai sitten se levättiin kotosalla. Keväällä, kun avannot pysyivät sulina, jäällä oli helpompi liikkua. Tällöin harjoitettiin päivittäin myös pilkkiongintaa ja joskus pilkkisaaliilla, jotka käsittivät pääasiassa noin 200 gramman painoisia ahvenia, oli merkitystä myös myyntikalana.

Koukkulinjat pidettiin siten, että voitiin tarpeen tullen aina ennakolta säädellä saaliskalan kokoa. Se tapahtui yksinkertaisesti siten, että 9—30 sylen syvyydeltä saatiin suurikokoiset mätihauet, 7—9 sylen syvyydeltä keskikokoiset ja alle seitsemän sylen vesiltä isokokoiset koirashauet.

Hauet menivät yleensä aina parhaiten kaupaksi aivan suuria yli viiden kilon painoisia yksilöitä lukuunottamatta. Suuristakin hauista oli vakituisia tilauksia niiden tultua suolakaloina herkkupöytiin hyväksytyiksi.

Ammattikalastajat pitivät kalanviljelyn avulla tarkkaa huolta siitä, että haukireservit eivät päässeet Näsijärvestä vähentymään. Toimenpide ei tosin ollut millään tavoin muutoin puolustettavissa, sillä Näsijärven hauet käyttivät lähes yksinomaan ravintonaan pienikokoisia kuhia tai lohikalajoja. Kun nailonverkot eivät vielä olleet päässeet yleiseen käyttöön eikä ollut riittävän tehokkaita pyyntitapoja kuhakantojen verottamiseksi, hauentuotanto puolusti paikkaansa silloisissa oloissa. Mainittakoon, että Näsijärven särkikan-

Kuva 39. Iskun jäykistämisen hauen kurkusta on helppo kiduskaariston takaa päästää koukku irti. Valok. S. Ahlgrén 1967.

Kuva 40. Kalastaja Matti Ahlgrén valmistaa nelisäikeistä haukiperuketta ompelukonon vauhtisiivään kiinnittämänsä koukun avulla. Valok. S. Ahlgrén 1967.

nat ovat niin harvalukuiset, että jokaisen hauenpyytäjän oli saatava pyynnissä tarvittavat täkykalat muualta.

C. Pitkäsiimapyynti

Pitkäsiimakalastuksen alkua Näsijärvellä ei pystyttäne tarkoin ajoittamaan. Iisakki Matinpöika, joka mainitaan myös toisessa yhteydessä, harjoitti pitkäsiimakalastusta ainakin vuodesta 1893, mutta luultavasti jo paljon sitäkin aikaisemmin. Mainittuna vuonna hän siirtyi Teiskon Kuusniemestä Röyniön saareen. Iisakin pitkäsiimat olivat nelikulmaisessa laatikossa kunkin sivun ollessa noin metrin mittainen. Täkyinä käytettiin sekä kuoreita että kastematoja. Siimoilla pyydystettiin kuhia aina silloin tällöin kesäaikana. Toisinaan pyyntimatkat ulottuivat Koljonselän selkäluodoille saakka. Tällöin matkoilla soudettiin uistinta, joka antoi saaliiksi pääasiassa haukia.

Kustaa Abrahaminpoika Ruutiainen oli innokas kalastaja. Hänen tiedetään asuneen Kivirannan Kuterinlahden suulla olevassa saaressa, josta hän harjoitti pitkäsiimakalastusta. Kun käy itäpohjoistuuli, on järvi »kun luuvalla laistu», kerrotaan hänen sanoneen. Saatuaan Näsijärvestä ensimmäisen ankeriaansa oli hän luullut sitä vesikäärmeeksi ja katkaissut puukolla irti siimasta tupsin, jossa kala oli.

Vesa-niminen vanhaisäntä Länsi-Teiskossa kertoi Ruutiaisen asuneen myöhemmin Länsi-Teiskon Rantalassa ja käyneen mm. Vesan kanssa pitkäsiimaa kokemassa. Tästä Vesa kertoi seuraavaa:

»Ruutiainen oli vähän viinaanmenevä mies. Niinpä hän kerrankin oli juuri saapunut Tampereelta, kun he lähtivät nostamaan Vetämäkannasta pitkäsiimaa. Aina kun tuli suuri kuha otettiin pienet ryypyt. Ruutiaisella oli tapana vetää siimansa veneen pohjalle, jossa ne helposti sotkeutuivat. Kalansaalis oli oikein hyvä. Kalamichä rupesi kuitenkin nukkumaan ja he lähtivät Ala-Paavolan riiheen nukkumaan. Kun miehet palasivat veneelle, olivat suuret kuhat veneen pohjalla veden joukossa kidukset valkeina, kiduskannet ammollaan kellumassa.»

Kalaretki oli tapahtunut vuonna 1895. Myös Kuljun Rantalassa oli pyydystetty kesällä koukuilla kuhia, haukia ja mateita 1800-luvun loppupuoliskolla. Kalat lähetettiin kaksihankaveneellä viikottain Tampereelle samalla matkalla, jolloin piimätynnyritkin kuljetettiin. Tehdasvalmisteiset

koukut olivat siihen aikaan jo yleisiä Näsijärvellä.

Juuse Palmu aloitti pitkäsiimakalastuksen noin vuonna 1900, jolloin myös kolme Lähteisen veljestä kalasti ahkerasti matosiimoilla.

Samu Moisio siimasti kuhaa 1900-luvun alkupuolella, mutta hänen pyyntitaitonsa ei liene ollut kehuttava. Kerran kalastaja Palmu tiedusteli Moisioin kalansaalista ja sai vastauksen: »Kymmenkunnan perkelettä». Moisioin siimat olivat painuneet liian syvälle sillä seurauksella, että niihin oli tarttunut kymmenen madetta.

Kalle Palmu mainitaan erikoisena lohien pitkäsiimakalastajana. Parhaat saaliit hän oli saanut syksyllä muikun kudun jälkeen Virpiluodon seuduilta. Saaliinsa Palmu oli itse tuonut Runeberginimisellä siipiraslaivalla Tampereelle, jossa oli sen myynyt Mustanlahden torilla. Hänelläkin oli ollut hyvin luistava kolmihankavene, jolla kalastusta harjoitettiin.

1900-luvun alkupuoliskolla oli Näsijärven Koljonselällä pitkäsiimakalastuksella vartenotettava merkitys ammattikalastuksessa ennen teko-
kuituverkkojen käyttöönottoa. Ammatikseen pitkäsiimakalastusta kesäaikana harjoittaneista kalastajista olivat merkittävimmät Juuse Palmu, Matti ja Urho Ahlgrén, Timo Pekkala ja Lauri Oksanen sekä Eero Frigård, Matti ja Väinö Nie-

Kuva 41. Näsijärvelläsiimassa pitkäsiimalaatikossa on keskimäärin 350 koukua 10 metrin välimatkoille laitettuina. Siimalaatioissa on erillinen ulospäin kallistuva ulkoreuna, joka estää syöttien sekaantumista siimoja nopeakulkuisista moottoriveneistä laskettaessa. Valok. S. Ahlgrén 1955.

Kuva 42. Näsijärvelläiset kalastajat kokevat useimmiten yksin pitkäsiimansa. Siimalaatikko on veneen pohjalla jalkojen välissä. Huomaa kuhaa pitelevän käden ote. Vasemmalla kädellä tapsintyvi pannaan hampaiden väliin. Irroituskeppi työnnetään kireällä pidettävää tapsia pitkin koukun mutkaan ja kala irroitetaan. Valok. Eeti Nieminen 1949.

minen, Eino ja Ilta Jokinen. Vastaavia ammattilaisia olivat Näsiselän puolella Kalle Ahlgrén ja Kalle Suominen.

Ammattikalastajat kehittivät pyyntitekniikkansa uskomattoman korkealle tasolle. Niinpä noin kolmen kilometrin mittaisia siimoja laskettiin moottoriveneestä 3—5 solmun nopeudella. Samalla siiman laskija pisteli koukkuihin tarvittavat täkykalat. Pitkäsiimat laskettiin auringon laskeutumisesta tai vähän sen jälkeen. Ahvenet olivat tällöin lakanneet syömästä, mutta kuhat tarttuivat vielä mielellään täkyihin. Siimat koettiin tavallisesti aina yksin siten, että sama henkilö souti venettä ja koki siimaa. Kesäaikana lähdettiin siimoille tavallisesti noin klo 1—2 aikoihin, koska kala piti saada lähetyskunnossa vielä samana aamuna Tampereelle lähtevään laivaan.

Pitkistäsiimoista saadut kuhat ja niiden kidukset puhdistettiin limasta ja kalat ladottiin pärekoireihin. Kalojen päälle laitettiin tervalepän oksia lehtineen noin viiden senttimetrin paksuinen ker-

ros. Jos kaloja jouduttiin säilyttämään kellarissa tai jäävarastossa, pujotettiin niiden kiduskansien alitse pienet puutikut ja kalat laitettiin kiduskansien syrjistä roikkumaan kellariin tarkoitusta varten tehtyihin telineisiin. Jossain tapauksessa ne saivat olla jäiden päällä vierä vieressä vatsapuolet alaspäin. Jäitä ei koskaan käytetty kalojen kuljetuslaitteissa.

Aikoinaan suhteellisen tuottoisa ammattimaisen pitkäsiimakalastus päättyi sen jälkeen, kun nykyinen kalastuslaki oli tullut voimaan.

Täkyinä ammattikalastajat käyttivät pitkissäsiimoissaan nuotalla kalastamiaan kuoreita, joita saatettiin varastoida kutu aikaan monta metriä pitkiin sumppuihin. Myös pienikokoista hottimuikua sekä ison muikun kappaleita, joskus salakan palasiakin, käytettiin siiman täkyinä.

Maalaisten harjoittamassa pitkäsiimakalastuksessa oli lukuisia periaatteellisia eroavaisuuksia kaupunkilaisten harjoittamaan pyyntitapaan verrattuna. Maalaiset laskivat pitkäsiimansa järveen käynnissä olevista moottoriveneistä. Toiseksi maalaiset käyttivät täkyinä tavallisesti pikkukaloja ja kaupunkilaiset kastematoja. Tässä säännössä esiintyi tosin poikkeuksia. Maalaisten pitkäsiimakalastukseen osallistui myös normaalioloissa koulunuorisoa ja naisia.

Maalaiskalamiehillä oli lauantai lepopäivänä ja silloin käytiin Tampereella kalatilit nostamassa. Kalastajien yleinen kokoontumispaikka oli Mustanlahden satamassa entisen kalanmyyntitorin laidalla ollut kahvila, jossa istuskeltiin ja josta välillä käytiin katsomassa miten kalanmyynti sujui, ellei ollut asiaa kaupungin kauppoihin. Ammattikalastajat eivät yleensä osallistuneet itse kalanmyyntiin, vaan sitä tehtävää hoitivat prosenttipalkalla kalanmyyjät.

Unohtamattomia ovat ne kansakouluikäiset kesäyöt, jolloin lähes jokaisena vapaapäivänä lähdimme veljeni kanssa aamuyöllä kello yhden aikoihin Lintukarin vesille pitkäsiimaa kokemaan. Heinä- ja elokuun tyyneinä öinä oli mielenkiintoista seurata miten aurinko pitkän odotuksen jälkeen kohosi järvenselän takaa ja miten Taula-, Otavallan- ja Kuljünkylän kukot lauloivat aamuhätyksensä jo kainen aamu tarkalleen samassa järjestyksessä. Kun työ oli saatu päätökseen aamulla noin kello kuuden aikoihin, tuntui jo siltä, että päivä oli ehtinyt puolilleen. Laivojen

huutelu kantautui vesistön molemmilta puolilta. Näihin aikoihin ilmestyivät ensimmäiset kaupunkilaisten veneet kalapaikoille. Meistä kalamiehistä tuntui kovin huvittavalta se, että niinkin myöhään vielä lähdettiin kalaretkille. Meidän työpäivämme oli kokonaan riippuvainen laivaliikenteestä, sillä Intti-laivan tultua klo 7,15 Taulaniemen laituriin oli kalat saatava lähetyskuntoon laiteltuina sen kannelle matkalle kohti Tamperetta.

Tamperelaisten kalastusharrastuksia haittaavana tekijänä voidaan mainita se, että teollisen kehityksen alkuaikoina olivat kesälomat tunteuttomia ja normaali työpäiväkin päättyi noin klo 20. Kuitenkin 1800-luvun lopun suuret nälkävuodet pakottivat yrittämään kalastusta.

Eräänä esimerkkinä mainitsen Valkama-nimisen kaupunkilaisen. Hän suuntasi 1800-luvulla pyyntimatkinsa sellaisille seuduille Näsijärven varsilla, jotka olivat ikimuistoisista ajoista kuuluisia lahnan kutupaikkoja. Hänen pyyntialueistaan voidaan mainita Teiskon Kirkkojärvi ja Toijalanjärvi. Hän kalasti pitkilläsiimoilla käyttäen kastematoja täkyinä. Siimansa hän laski kutupaikkojen syrjiin siten, että kudulta palaavat nälkäiset lahnat ne helposti löysivät.

Innokkaimpien tamperelaiskalamiesten pitkäsiimoissa oli 1800-luvun puolivälin paikkeilla noin 800 koukkua, mutta saman vuosisadan loppualla jo peräti 1400.

Eräs vuosisadan vaihteen tyyppillinen kaupunkilaiskalamies oli vuonna 1878 syntynyt Kustaa Meriläinen. Kuten tästä esityksestä toisaalta ilmenee, hän kalasteli lähinnä vain uistimilla ja pitkilläsiimoilla. Enin osa pyyntiretkistä suuntautui Teiskoon ja Ylöjärvelle. Keväällä vesien auettua laskettiin siimat Näsiselän vesille mateille ja kuhille. Pääasiallisimman saaliin muodostivat kuitenkin mateet, sillä siimat laskettiin tavallisesti kuhan pyyntivesiä syvemmälle. Kevätpyynnissä käytettiin täkyinä kuoreita, joita siihen aikaan sai ostaa Mustanlahden torilta.

Kesällä käytettiin siimojen syötteinä pääasiassa kastematoja. Niitä saatiin sadeiltojen jälkeen kaupungin laitamien pelloilta ja myöhemmin, kaupungin laajennuttua sen puistoistakin. Varsinkin Näsikallion Korttenlahden puoleinen alue ja Tammerkosken itäpuolella olleet pellot olivat

hyviä kastematoalueita. Joskus kalamatkoilla saatiin nuottamiehiltä ostaa syötettä, varsinkin Pohjankylän lahdella.

Pitkäsiimakalastukseen lähtö tapahtui vuosisatamme alussa Tampereelta suunnilleen seuraavaan tapaan. Perjantai-iltana laitettiin pyyntivälineet lähtökuntoon. Kastemadot pakattiin sopivan kokoisiin laatikoihin sammalien sekaan. Siimat tarkistettiin kuntoon ja hiekkaa varattiin johonkin astiaan mukaan. Lauantaisin työajan päätyttyä klo 15 juostiin tehtailta ja verstaailta kiiireesti kotiin, jossa haukattiin jotain syötävää, joka oli jo laitettu valmiiksi pöytään.

Puolen tunnin kuluttua keräännyttiin rantaan. Vähintään 800 koukkua käsittävät siimat laitettiin veneisiin ja lähdettiin soutelemaan. Kaksi miestä oli airoissa kolmannen istuessa perässä ja syötelässä siimoja. Matka kalapaikalle kesti tavallisesti noin kolmisen tuntia. Klo 19 maissa oltiin jo jonkin sopivan saaren rannalla. Joskus, kun sääolot olivat epäedulliset, esimerkiksi kova vastatuuli, saatettiin menomatalla poiketa jonkun saaren tai niemen rannalle kahvin keittoon.

Perillä oltiin tavallisesti maissa noin tunnin verran. Tänä aikana keiteltiin kahvit sekä syötiin matkassa ollutta evästä. Ennen vesille lähtöä kasteltiin vielä siimat, joiden laskuun päästiin tavallisesti noin klo 20 tienoilla.

Ennen puolta yötä soudettiin tavallisesti jonkun tuulensuojaisen poukaman rannalle, jossa yövyttiin. Tervaskantojen kappaleita käytettiin polttopuina ja yönuotiolla saatettiin keitellä perunoitakin. Tavallista myös oli, että nuotion läheisyydessä otettiin sopivan pituiset nokkaunet. Vielä ennen siimoille lähtöä nautittiin kupilliset kahvia. Kello kolmelta oltiinkin tavallisesti siiman päässä ja kokeminen alkoi. Merkillepantavaa on, että retkelle osallistuneet olivat kaikki samassa veneessä siimaa koettaessa, kun ammattikalastajat suorittivat saman työn tavallisesti yksinään.

Kahdensadan koukun pituisen pitkäsiiman nostaminen — koukkujen ollessa kuuden metrin päässä toisistaan — kesti tavallisesti noin neljä tuntia. Kun siimat oli koettu soudettiin tavalli-

sesti vielä rannalle, jossa kahvisteltiin ja vähän levähdettiinkin.

Telttoja ei ollut vielä vuosisatamme alkupuolella kaupunkilaiskalamiestenkään käytössä, joten niiden kokoamisesta ei ollut vaihua. Myös kalojen perkaaminen saassa yleistyi vasta vuosisatamme puolivälin paikkeilla, ehkä vähän sitä ennen. Kalamiehet lähtivät soutelemaan kaupunkiin verkkaisin aironvedoin, jolloin uistimen pitäminen pyynnissä kävi mahdolliseksi.

Kaupunkiin päästiin sunnuntaina vähän jälkeksen puolen päivän. Kalamatkalla oli kulunut suunnilleen vuorokausi, josta enintään neljä tuntia oli jäänyt lepoajaksi. Saatu saalis perattiin kotona ja suuret lahnat suolattiin talven varalle. Näitä menneitä kalaretkiään muistelevat kalamiesvanhukset vieläkin mielellään, ehkäpä juuri siksi, etteivät moottorit vielä olleet vesiemme rauhaa häiritsemässä. Jostain saaren tai niemen takaa saattoi lipua näkyviin purjeilla kulkeva halkojaala, jollaisia nykypäivien kalamiehet eivät ole Näsijärvellä nähneet kuin korkeintaan valokuvista.

Parhaita pitkäsiima-aikoja olivat Näsijärvellä 1800- ja 1900-luvun alkupuoliskot ja heikoin aika 1800-luvun loppu ja 1900-luvun puoliväli. Kustaa Meriläinen sai parhaimman siimasaaliinsa vuonna 1902 Koljonselän Kaiharinlahdelta. Sen tuloksena hän sai yli 80 kappaletta yli kilon painoisia lahnoja.

Erikoisen hyvinä kalapaikkoina mainitaan vielä vuosisatamme alussa olleen Keissaaren ja Valkeakiven seudut. Näiltä alueilta pyydystettiin myös keväisin mateita. Kun Näsiselän eteläpää sulaa Tampereelta laskeutuvan noen vuoksi aina ensimmäiseksi, ilmestyi veneitä kalastuspuuhiin niille alueille jo silloin, kun järven selkä oli muualta jään peittämä. Mateita eivät tehtaalaiset tavallisesti myyneet, vaan ylimääräiset suolattiin omiin tarpeisiin.

Sisällissodan jälkeisinä vuosina, kun lesket joutuivat huolehtimaan monien perheiden toimeentulosta, oli tamperelaisten kalastusharrastus vilkkaimmillaan. Silloin oli merkillepantavaa, että aivan nuoria, alle kymmenvuotiaita kalamiehiä

oli runsaasti nälän pakottamina lähtenyt Näsijärvelle onneaan koettelemaan. Kirjoittamattomana sopimuksena oli, että isänsä menettäneet lapsuuskaiset jäivät lähinnä kaupunkia oleville kalavesille iäkkäämpien yrittäjien suunnatessa matkan kauemmaksi, aina Koljonselälle ja järven pohjoisrajana olevan Unnekiven seuduille saakka. Siitä huolimatta ei ollut harvinaista, että kaupungin rantamien edustalla, Nutturassa ja Valkeakiven lahden suulla oli samaan aikaan viisikymmentäkin venekuntaa siimojaan kokemassa.

Monet lapsiryhmät haeskelivät kalamatkoiltaan rantamilta myös polttopuita, joita perheen elatuksesta huolehtiva leski ei kyennyt pienellä palkallaan hankkimaan.

Kun vankileireiltä palanneet miehet alkoivat voimistua ja taloudellinen tilanne muutoinkin parani, väheni nuorten työpanos kalastuksessa, jota he varsinkin keväisin jäiden lähdon jälkeen olivat kädet kontassa ja itku silmänurkassa olosuhteitten pakottamina kiihkeästi harjoittaneet.

Toinen tamperelaisten vilkas kalastuskausi oli vuosina 1930—1935, suuren talouspulan aikana. Työttömyyden seurauksena osallistui tällöin pyyntiin pääasiassa hyväkuntoista työvoimaa. Moottoriveneiden käyttö oli ehtinyt yleistyä ja pyyntimatkat suuntautuivat entistä kauemmaksi pohjoiseen. Jotkut lähtivät Ruovedelle ja Viroille saakka. Heistä mainittakoon Jaakko Friman ja Lundanin pojat.

Tamperelaisten pitkäsiimakalastus Näsijärvellä voidaan katsoa lähes täydellisesti päättyneen noin vuosina 1950—1955.

D. Pilkkionginta

Milloin pilkkionginta on Näsijärvellä aloitettu ei ole tarkalleen tiedossani, mutta kun sitä on 1800-luvulla harjoitettu innokkaasti Tampereen alapuolisissa vesissä, niin miksi ei Näsijärvelläkin. Vuosisadan vaihteen tienoilla sen harjoittajia on joka tapauksessa ollut suhteellisen vähän.

Näsijärvestä saatiin 1920—1930 luvuilla erittäin hyviä ahvensaaliita. Monet pilkkimiehet to-

Kuva 43. Tamperelaisia pilkkimiehiä kotirantaan palaneina vuonna 1926. Vuosiluku näkyy tuulilasiin kiinnitetyistä veromerkeistä.

sin harrastivat pääasiassa siikojen onkimista tiinasta tehdyillä tasapainopilkeillä. Asiantuntijoita siinä puuhassa olivat ainakin Martti ja Aatu Heino, »Järviön Vikki» ja Urho Ahlgrén.

Uno Salmi oli eräs niistä miehistä, jotka lähtivät jokaisena vapaapäivänään, milloin siihen vain tilaisuutta ilmeni, kalastelemaan järvelle. Olipa keli jäällä mikä hyvänsä, ilmestyi Salmi lauantai-iltaisain kotimökkini pirttiin taivallettuun Tampereelta 19 kilometrin matkan talvella hiihtäen, kelkalla tai pahimmassa tapauksessa kelkkaa narusta perässään vetäen. Sunnuntaina hän lähti jo puolenpäivän maissa paluumatkalle. Matkansa aikana hän pysähteli sopivien luodonpenkkojen kohdilla ahventa tavoitellen.

Salmi aloitti pilkkimatkojensa teon Teiskoon 1922. Alkuaikoina hänen saaliinsa olivat pyhänsedulta 5—8 kilon suuruusluokkaa, eivätkä yli kilon painoiset ahvenet olleet harvinaisia.

Vanhimpia pilkkimalleja olivat isot pystykuvat, joita tehdastyöläiset tekivät tuttavilleen. Varsinkin Kalle Kustaa Ahonen, joka kuoli vuonna 1928, ja vielä myöhemmin pumpulitehtaalla työskennellyt Antti Järvinen tekivät pilkkejä jo vuosisatamme alkukymmenillä.

Vuosisatamme alun »onkureista» tuli kuuluisimmaksi Martti Heino. Hän kävi Ripolahden suulla olevan Haukiniemen kärjessä aina syysjäällä siinä sulana pulpunneen lähteen ympärillä siikoja onkimassa noin parin metrin syvyydestä

vedestä. Olen myöhemmin usein ajatellut, että ehkäpä lähteessä onkin ollut lohien kutupaikka ja siiat ovat olleet siinä syksyllä mätiä syömässä.

Martti Heino kävi vuosisatamme alussa usein talvemmalla Paarlahdessa ongella ja sai sieltä suuria, aina kahdenkin kilon painoisia ahvenia. Ylen innokas pilkkimies oli myöskin hänen veljensä Aatu. Muistan koulupoika-ajoltani, kun jonain kevättalvisena sunnuntaina olin Palkkion luodon syvässä sivussa onkimassa ja Aatu tuli siihen myöskin ahventa tavoittelemaan. Minulla sattui silloin olemaan onnea, hänellä ei. Kun Heino huomasi, että minä ongin pienillä elävillä salaakoilla, hän taisi loukaantua, koska sen havaittuaan lähti varsin vihaisen näköisenä suunnistamaan Kattilan vesiä kohti. Aatulla oli silloin pieni tinakuva ja sen yläpuolella muutamia harmaasta villalangasta tehtyjä perhontapaisia turilaita siimassa roikkumassa.

Vanhimmista teiskolaisista pilkkimiehistä oli kuuluisin »Tuppi Aapo». Hän asui Asuntilan Aholassa, jossa sijaitsi myöskin hänen pajansa. Siellä valmistui m.m. pilkkejä ja kuten nimestä saattaa arvata myös puukkoja. Aapo pilkkitteli innokkaasti 1800-luvun loppupuolella ja hänellä oli ongensiimana hevosen häntäjouhet, mutta min-

Kuva 44. Kirjoittaja Koljonselällä. Valok. M. Simula 1959.

Kuva 45. Näsijärven pilkkiahvenet ovat mustia kuin kekäleet. Valok. S. Ahlgrén 1959.

käläisiä hänen tekemänsä pilkit olivat, siitä ei hänen elossa oleva kalamiespoikansa Viljo Niemenkään osannut kertoa, kun asiaa häneltä tiedusteltiin.

Lapsuusmuistoihini liittyy myöskin kaksi ammattionkijaa, jotka kevättalvisin majailivat kotini pirtissä, viipyen päivät Koljonselän luodoilla siikoja ja ahvenia tavoitellen. Nämä olivat »Järviön Vikki» ja »Lahna-Ville». Viimeksimainittu pyydysteli kesäkaudet Näsiselän puolella syvänveden lahnoja. Järviö ja Lahna-Ville tekivät kotimökissään iltatöinänsä tinasta tasapainokuvia, joiden pyrstöosa oli hieman etupäätä pitempi ja painavampi ja johon lisäksi tehtiin punaisesta villalangasta nätti tupsu koukunjuurta koristamaan.

Kuvan valumuotti kaiverrettiin halkaistuun perunaan puukon kärjellä, johon sitten kaadettiin hellanpäällä lankkipurkin kannessa sulatettu tina. Liika metalli vuolessa keltiin pois puukon nirkolla, jolla myöskin raaputeltiin mustumaan pyrkiviä kuvia kirkkaiksi.

Kuva 46. Nykyajan pilkkimies viihtyy parhaiten suurissa porukoissa. Saalis on elämisen kannalta jo toisarvoinen asia. Valok. S. Ahlgrén 1966.

Ammattikalastajat alkoivat harjoittaa yleisemmin pilkkimistä 1930-luvulla. Niinpä opettaja Aino Joro on haastatellut aikoinaan isääni kalastaja Urho Ahlgrénia ja merkinnyt muistiin haastattelusta vuodelta 1932 m.m. seuraavaa.

»Ensimmäisen onkireijän tänä talvena isä löi Lapin isolle pakalle viikkoa ennen pääsiäistä. Tästä tuli hyvin ahvenia kolmen viikon ajan vieläpä muutamia kertoja sen jälkeenkin, mutta sitten syönti äkkiä lakkasi.

Viime kelillä rupesi tulemaan oikein hyvin kaloja, jopa useita kymmeniä kiloja päivässä. On huomattava, että syöntiä oli myös Hornun pakkujen välimaililla, jossa on vettä 6 syltä. Viimeisenä päivänä huhtikuuta tuli vielä hyvin ahvenia. Vappuaamuna isä kävi viimeisen kerran jäällä ongella tänä vuonna.»

Kuten näistä poiminnosta ilmenee, käyttivät ammattikalastajat pyyntikauden loppuvaiheen mielellään pilkkiongintaan, mihin muutoinkin oli aikaa, koska verkko- ja koukkuavannot pysyivät sulina ja liikkuminen jäällä lumien vähennyttyä tai kadottua oli tullut helpommaksi kuin talvella. Tietenkin päivien pituudellakin oli merkityksensä, varsinkin kun pilkkiretkelle lähdettiin jo ennen auringon nousua.

Nykyisin kun Näsijärvessä ei ole enää paljoakaan ahvenia, on pilkkionginnasta sielläkin muodostunut suurten joukkojen hyväksymä hyvä harraste. Paksujen hankien aikana sieltä saa ahvenia sangen harvoin, silloinkin tavallisesti matalien karikoitten päältä.

Parhaat ahvenpaikat ovat sellaisten luotojen rinteillä, joiden välittömässä läheisyydessä on kuoreille sopivia syvänteitä. Kun kuoreparvi ajautuu luodolle, alkavat ahvenet ahmia niitä minkä ehtivät ja paikalle sattuva pilkkimieskin saa silloin osansa.

Teiskolaisissa on paljon innokkaita pilkkimiehiä ja Näsijärven »onkureita», joista tällä hetkellä on ehdoton nestori Hermann Niemi. Pilkkionginnan tuottamasta saaliista on aiemmin riittänyt merkittävä osa yleiseen myyntiin, mutta nykyään ei Näsijärven ahven enää ehdi toripöydille, sillä saaliitten pienennyttyä ovat ahvenetkin kohonneet arvossa myös kalamiesten omissa silmissä.

V. VERKKOPYYNTI

Hämää läisteräkautta käsittelevissä vanhoissa kirjoituksissa mainitaan yhtäpitävästi Näsijärvelle lähteneillä eränkävijöillä olleen matkassaan ahraimia ja verkkoja, sekä mahdollisesti muitakin pyyntineuvoja. Vanhin kuulemani kalastusriita on koskenut Taulasalon Mustanlahden liistekatiskan paikkoja sijoittuen samoihin aikoihin, jolloin eränkävijä esi-isämme sen rantamilla alkoivat jo katsella talvellakin asuttavia paikkoja.

Kun liistekatiskapaikat sijaitsivat, paitsi Mustanperässä, myöskin Tullusvappua vastapäätä

olevalla salmen kulmalla sen Mustanpuoleisessa päässä, viittaa se kalastuksen kohdistuneen mainittujen alueitten mutaisen pohjan huomioon ottaen lähinnä kevätkutuisiin kaloihin. Mudan sisällä on ollut pystyssä suurten katiskoitten liisteiden mudan sisään jääneet osat, joita olen joskus pikkupoikana rantanuotalla ollessani yrittänyt kiskoa maalle.

Mainitut kalastuspaikat ovat tuulilta suoja- tuissa ruohikkosisissa lahdelmissa ja on aivan ilmeistä, että niiden läheisyydessä olevista muista

lahdenpohjukoista on yritetty tarpomalla saada haukia, säyneitä ja lahnoja.

Viime vuosisadalla tuli nuotasta rysien ohella valtapyydydys, joka menetti pääasiallisen merkityksensä vasta sisällissodan seurauksena. Näsiselän puolelta olivat nuotat kuitenkin kadonneet jo aiemmin niin, että vuosisadan vaihteen tienoilla talonpoikaistalouksista tietääkseni vain Houni on harjoittanut nuottausta Vahantalahdella. Muita käytössä olleita nuottia oli ammattikalastaja Kalle Suomisella ja Jussi Monthanilla sekä mahdollisesti myöskin kalastaja Kalle Ahlgrénilla. Nuotauksen merkitys Näsiselän kalastuksessa on täten vuosisatamme aikana ollut aivan olematonta pääasiallisemman saaliinkorjuun tapahtuessa verkkokalastuksen puitteissa.

Tamperelaisten kalastusharrastukset ovat ensiksi keskittyneet Näsiselälle. Sekä pitkäsiima että verkkokalastus on antanut tehtaalaisille tervetullutta särpimen lisää eikä suolakala ole ollut tuntematonta suurta joukkoa edustaneiden tehtaantyttöjenkään ruokakomerossa, josta mainitaan seuraavaa (KANERVA 1946):

»Tehtaantyttöjen ruokakomentoa ja sen yksinkertaisuutta kuvaa seuraava sanontatapa, jota käytettiin ainakin Amurissa: »Syörään kalaa, leipää, mennään Haapasen saunaan kylpöön ja juoraan hyvää kaljaa päälle.» Niinikään matkittiin seuraavaa tehtaantyttöjen sanomana: »Pois napakuppi (silakkakuppi) pöydästä, poikia tulee.»

Kuva 47. Väinö Nieminen matkalla verkkopaikoille. Valok. Teuvo Nieminen 1964.

Kuva 48. Näsijärveläiskalastaja neljännessä polvessa, Teuvo Nieminen kokee verkkojaan Rantalanselällä. Valok. Seija Nieminen 1963.

»Karinvaari» (Matti Kriip) Länsi-Teiskou Rantalanniemeltä kuljetti vuosisadan vaihteen molemmin puolin suuria suolasiikatiinuja Tamperelle tuomaanmarkkinoille. Hänellä oli 30 siika-verkkoa ja siikoja tuli hyvin Ala-Rantalalan nuottaladon luona olleesta kutupaikasta. Hyviä kutupaikkoja oli myöskin Kontusaarilla ja lukemattomissa muissa paikoissa järven eri kolkilla, samoin kuin paikat havanneita pyyntimiehiäkin.

Muistelen Röyniönvaarin aikoinaan kertoneen Toikolla olleen useita tuhannen litran vetoisia kalansuolaustiinuja, joihin tosin suolattiin myöskin nuottakalaa. Aitolahdella mainitaan ammattikalastaja Paul Luhtaan harjoittaneen myöskin laajamittaista verkkokalastusta noin vuosina 1880—1910.

Vuosisatamme vaihteen tienoilla käytettiin vielä pellavalankaisia kalaverkkoja, joita taitajat kutoivat talojen pirteissä. Kuljulla tuli kuuluisaksi Kalle Rekolan »60 milliset». Itä-Teiskon puolella taas oli kuuluisin kutoja Jussi Mäkinen eli »Hauta-Jussi», kuten hänen kansanomaisen nimensä sanottiin. Muistan hänen kutoneen eräänäkin keväänä isälleni yli kolmekymmentä rantarysää ja ollen mukana myöskin nuotanhapaitten tervauksessa.

Verkoilla tapahtunut kalastus oli hyvin monipuolista, vaikka se rajoittuikin aina 1930-luvulle asti vain avovesien aikana tapahtuvaksi. Vanhimpiin verkkokalastustapoihin kuului säynävien pyynti kesällä ruohikkoisista lahdelmista ja kari-koilta. Mainitussa pyyntitavassa kunnostautui erikoisesti »Pilkan-Matti» Rantalanniemeltä. Hän sai Säynäjoen suulta tarpomalla hyviä säynäväsaaliita, joukossa aina 2,5 kiloa painavia yksilöitäkin.

Verkkokalastuksessa on lahnanpyynti ollut aiemmin erittäin merkittävää. Järven lahnat jakautuvat kahteen toisistaan poikkeavaan ryhmään, jotka ovat erilaisia ja joiden elintavatkin ovat perin toisistaan poikkeavia. Kutsumme niitä tässä lahnaksi ja syvänlahnaksi.

Syvänlahna on erikoistunut elämään järven pi-meissä syövereissä, mikä saa ilmauksensa myöskin kalan olemuksessa. Sen reviiirinä on Näsi-selkä ja vain hyvin harvoin niitä on tavattu Koll-jolla Harvasten pohjoispuolisilla vesillä.

Syvänlahna kasvaa tavallista lahnaa suuremaksi ja on erittäin rasvainen jo pienikokoisena kin. Sen silmäaukon pituus on kalan päänpituudesta noin kolmannes, kun vastaava suhde lah-nalla on noin neljännes pään pituudesta. Se ei rantaudu kutuaikoinakaan, vaikka sitä tyyninä kesäaamuina saattaa nähdä Näsiselän pinnalla suurina parvina kuperkeikkojaan heittelemässä. Vanhat kalamiehet sanovat sen silloin rieväävän. Rievä tarkoittaa tamperelaismurteessa hiivaleipää ja kalojen kyljet kohoilevat vedestä, ollen silloin hyvinpaistuneen hiivaleivän näköisiä ja ne väl-kähtelevät somasti aamuauringon kilossa. Myö-hemmin päivällä tai illalla en ole niiden leikkiä vedenkalvossa koskaan havainnut.

Syvänlahnaa pyydystetään Näsiselän ulappa-vesiltä 20—40 metrin syvyydestä paksulankaisilla riimuttomilla pellavaverkoilla. Ennen sotia niiden pyyntiin osallistuiivat ammatikseen Martti Heino, Vihtori Korpinen, Aatu Heino, Ville Lehtinen (»Lahna-Ville»), Kalle Heinonen, Aku Lehtonen, Eemil Rissanen, Kalle Ahlgrén ja monet muut. Pyyntissä oli parhaimmillaan yli 200 varsinaista syvänlahnan pyyntiin tehtyä verkkoa ja kaikilla tuli hyvin kaloja. Toisina aikoina saattoi saada pelukopallisen 10 verkosta joka yö. Keskipäivällä saaliit olivat vähäisempiä ja kute-via yksilöitä saatiin parhaimmin heinä—elokuun vaihteessa suurista syvyyksistä. Viime vuosina on mainittu kalalaji uhkaavasti vähentynyt Lielah-lahden jätelipeiden hävittäessä hapen Näsiselän syvänteistä.

Olen joskus availut syvänlahnojen suolia ja to-dennut niissä olleen aina paljon hernesimpukoita ja lisäksi jotakin massaa, mikä saattaa olla jätettä järven reliktieläimistä, jotka ovat jääneet sitä asuttamaan niinä aikoina, kun Litorinameri sen yllä aaltojaan ajeli.

Syvänlahna on pienestä pitäen rasvaisempi kuin lahna, sen tunnistaa paitsi silmäkoostaar ja lahnaa suuremmasta paksuudestaan, myöskin vä-ristä, joka kaikenkokoisilla yksilöillä vaihtelee rievänvärisestä kupariruskeaan ja tervankin vä-riin asti kullanhohtoisiin vivahtein. Uunikalana se on vertaansa vailla ja suolakalana kilpailukykyi-nen taimenenkin kanssa.

Näsijärven lahna on suunnilleen samanlainen, ehkä keskikokoa pulskempi, kuin lahnat yleensä ovat. Kyljiltään se on hopeanhohtoinen, kenties vähän harmaa ja selkää kohti tummeneva ja van-hempana pääpuolestaan ruosteen väriin vivah-tava. Kevään ensimmäiset eli kirsilahnat pyrkivät kudulle Siivikkalanlahteen, Antaverkan lammiin, Matchiseen, Sisaruspohjaan, Toijajärveen, Kirk-kojärveen, Kalettomaan ja Rikalanlahteen. Tä-män vuosisadan alussa lahnoja nousi runsaasti vielä Taulajärveenkin, jonne kalastaja Mikko Siro avasi kahdesti Mustanojan, joka myöhem-min tukkeutui ja on nyttemmin avattu. Samoin on käynyt Mikkolanlammen, Lamminlammen,

Paununlammen ja monen muunkin kuulun kutupaikan.

Muutama vuosikymmen sitten kutulahnoja saatiin keväisin enemmän kuin kohtuudella pystyttiin markkinoimaan. Niitä yritettiin säilyttellä laudoista tehdyissä suurissa sumpuissa kunnes lämpiävä vesi ja ukkosilmat tekivät tuhojaan säikkyvien kalojen keskuudessa. Tähtälahnaa saatiin tavallisesti juhannuksen aikoihin ja viljan heilimöidessä hedelmälahnaa. Huvila-asutuksen levittäytyessä sodan jälleen kutupaikkojen rannoillekin ovat lahnat yrittäneet etsiä uusia rauhallisempia kutupaikkoja järven kivikkorannoilta. Tilanne näyttää kuitenkin käyvän lahnojen kannalta toivottomaksi, elleivät ihmiset ala avata umpeutuneita kalaväyliä niiden entisille kutupaikoille tai ellei aleta rakennella lahtien pohjukoihin erikoisia kalalammikoita lahnanpoikasten varhaiskasvatusta varten. Näsijärven lahnat ovat yleensä kasvaneet aika kookkaiksi huonojen ku-

tupaikkojen pitäessä kantoja harvoina, kuten Martti Vuorisen Konsulinsaaren rannasta mato-ongella 1908 saama 4 250 gramman painoinen vonkalekin jo osoittaa.

Kaikesta verkkokalastuksesta tärkein on kuitenkin ollut muikunpyynti, jota on harjoitettu viimeistä vuosikymmentä lukuunottamatta lähes yksinomaan kutukalastuksen merkeissä. Se on ollut yleinen kansalaisharraste, joka on muodostanut järven rantamien asukkaitten pankin, josta syksyisin on saatu, jos ei muuta, niin ainakin tarvittavat verorahat.

Muikun verkkokalastuksen valtakausi alkoi varsinaisesti vasta sisällissodan ajoista, jolloin laajempi nuottakalastuskausi päättyi. Kun sodan aiheuttama mieshukka tuntui varsinkin työväestön keskuudessa, oli tilanteen muuttuminen pakottamassa sellaisten kalastusmuotojen käyttämiseen, jotka sitoivat mahdollisimman vähän työvoimaa.

Paras muikunpyyntiaika on ollut marraskuun alkupuoli, vuosittain kuitenkin hieman vaihdellen sääolojen mukaan. Vuonna 1937 pyynti alkoi varsinaisesti marraskuun 5 päivänä ja päättyi 21 päivänä, parhaan saaliin sattuessa 16 päivälle ja lähes yhtä hyvän saaliin 11 päivälle marraskuuta. Vuonna 1938 pyyntikausi alkoi marraskuun 3 päivänä ja saaliit paranivat tasaisesti 10 ja 11 päivään, laskukauden jatkuessa tasaisena 22 päivään, jolloin kudun katsottiin päättyneen. Vuonna 1939 oli kutu normaalia aikaisempi ja saaliin huippu jo marraskuun toisena päivänä (Kuva 20).

Muikunpyynnin tärkein tuote on ollut muikunmäti, jota kalamiehet ovat saaneet erisuuruisia määriä. Näsijärveltä sitä on lähetetty eri puolille Etelä-Suomea. Isäni myi sitä vakituisesti sekä Helsinkiin että Perniöön, jossa apteekkari Juho Viklund laajoine tuttavapüreineen osasi antaa arvoa oikealle »muikkurommille». Suurin osa mädistä myytiin tietenkin Tampereelle.

Lapsuusaikojeni Teiskon syksyiseen aamukuvaan kuului pahaisten myrskylyhtyjen valossa laivarantaan suuntaavien heiluvien housunpunttien jonot. Jossain välähti kirkas maitokannu, siellä tuotiin muikunmätiä, jossain kirskahteli pyykkikorin sanko, kun se korentoon ripustettuna hei-

Kuva 49. Kun sää on suotuisa, käy muikkujen päästelemisen kalasaunan orjaukollakin. Valok. S. Ahlgrén 1960.

Kuva 50. Vanhoista hevossuuhista on aikoinaan tehty kalasumppuja laitoja korottamalla. Valok. Teuvo Nieminen 1962.

lahteli raavasten miesten olkapäillä täynnään hopealle hohtavia maukkaita muikkuja. Lapinnic-

Kuva 51. Kotitarpeiksi puhdistaa Pekka Merilaita vielä »puuveitsellä» muikunmätiä. Myyntiin tuleva mäti puhdistetaan pääasiassa koneellisesti (kts. kuva 52). Valok. S. Ahlgrén 1965.

men takaa lähestyivät Intti-laivan valot, höyrykoneen jyskytys ja yön pimeydestä mahtavana voitonsignaalina kiirivä laivan huuto Lukkovuoren kallioita vasten.

Nykyisin on verkko järvellä jonkinlainen yleispyydys, joka kuuluu huviloiden ja mökkien vakiovarusteisiin. Kalastusta harjoittavan väestön rakenteesta antanee sopivan vertauskuvan valikoimattomana näytteenä Padustaipaleen kalastuskunnan järven itäpuolisilla rannoilla olevien asukkaiden jakaantuminen seuraavasti:

Kesähuviloita vuoden 1966 alussa 76. Kalastusta harjoitetaan 72 huvilar asukkaiden toimesta. Paikallista asutusta on alueella 89 henkilöä, jotka kuuluvat 23 ruokakuntaan, joista 20 ruokakunnassa osallistutaan kalastukseen.

Aktiivisimmilla huvilakalastajilla saattaa olla kymmeniä, jopa satojakin nailonverkkoja. Pyyntityössä käytetään apuna asiaan innostuneita tuttavita. Rantamilla on myöskin suurien yhdistysten ja yhteisöjen siirtolapuutarhoihin verrattavia asutusalueita. Lisäksi niillä ranta osuuksilla, jotka eivät vielä ole asutetut, viettää teltaillen kesälomiaan arvaamaton kalamiesten määrä.

Miten suureksi onkaan lisääntynyt se verkkojen lukumäärä, joka kesäisinä iltoina viritetään järveen kaloejn päitten menoksi? Ilmeisesti luku

olisi lausuttava kymmenissä tuhansissa verkoissa. Tiedossa sitävastoin on paljonko muutamit kalastuskunnat myyvät pyydyslupia, mutta ne luvut eivät anna oikeaa kuvaa todellisesta verkkomäärästä.

Saadut saaliit eivät yleensä ole niin suuria kuin saattaisi kuvitella. Kuten toisaalla on mainittu, ovat asiantuntijat punninneet sen yhtäpitävästi yli sadaksi kiloksi huvilaa ja vuotta kohti lasketuna. Arvion ulkopuolelle ovat jääneet suurempaa pyyntiä harjoittavat huvilalaiset, joiden run-

Kuva 53. Höyrylaiva Intti on aikojen kuluessa kuljettanut paljon kaloja Tampereelle. Joskus kalalaatikopinot ovat keulapakalla nousseet niin korkeiksi, että ne ovat haitanneet näkyvyyttä. Tällöin osa niistä oli jouduttu siirtämään keskikannelle, missä ei muuten pidetty kaloja. Valok. Teuvo Nieminen.

Kuva 52. Rouva Liisa Ahlgrén suorittaa muikunmädin esipuhdistusta. Valok. S. Ahlgrén 1967.

saasta määrästä kertovat syysiltaiset valorivistöt kesämökkien ikkunoista järven jokaiselta kolkalta. Laskelmissa ei myöskään ole huomioitu paikallisen väestön kalastusharrastuksia.

Suurimmat verkkosaaliit saatiin Näsijärven Koljolta niihin aikoihin, jolloin 40 mm:n harvuiset ahvenverkot tulivat yleiseen käyttöön. Niiden seurauksena alkoivat suuret ahventen kuoreajot järven luodoilla kadota historiaan. Monet innokkaat ahvenen onkijat myivät huvilansa ja ostivat uuden tontin Roineen, Längelmäveden tai jonkin muun hyvän ahvenjärven rannoilta. Kolmen viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana on harvoilla verkoilla pyydystetty Koljolla pääasiassa kuhia ja Näsiselällä syvänveden lahnoja.

Voitaneen todeta, että verkkojen lukumäärä tulee alati lisääntymään ja saaliskalojen koko pieneneen. Muikusta tulee suosittu saaliskala myös kesällä, kun veltostuvat urheilukalastajat alkavat hankkia ammattikalastajien esimerkkiä seuraten huvilarantojensa verkkokasseihin myös kirjolohia.

VI. LOHENPYynti TAMMERKOSKESKA

Näsijärven ja Pyhäjärven välisellä kannaksella hallitsi vielä 1800-luvun alussa maisemaa rauhallinen maalaisydylli. Kannaksen poikki kulkevassa

uomassaan kuohutteli Tammerkoski kovalla kohinalla kiviensä lomitse tummanpuhuvaa Näsijärven vettä. Kokemäenjokea pitkin nousi kos-

keen ja siitä edelleen aina vesistön latvaosiin asti lohia ja ankeriaita. Tammerkosken kuohuissa ja sen koskien välisissä suvannoissa ne hetken viivähtivät pitkällä matkoillaan, saattoipa niistä moni jäädä suvantojen someroillekin sukuaan jatkamaan.

Koski oli jo ammoisina aikoina vetänyt myös asutusta läheisyyteensä, olipa alueella viisi eränkävintialuettakin, nimittäin Tammerkoski, Korte-lahti, Villilä, Peltoolampi ja Messukylä (VOION-MAA 1947).

1500-luvun alussa kalastettiin koskien välisistä suvannoista innokkaasti nuotalla niin lohta kuin järviamentakin. Vuonna 1570 sanotaan siinä kalastelleen viiden talonpojan suorittaneen kuninkaanväylästä sääntönäislohta (»stadga») leiviskän hengeltä (V. A. 2231. 1. 33).

Varsinkin 1500—1600-luvuilla harjoitettiin koskessa muutakin, kuin laillista nuottakalastusta, sillä onhan ymmärrettävää, että missä tavataan lohia, siellä harjoitetaan myös salakalastusta. Tuota salaperäistä puuhaa harjoitettiin koskella pimeinä syysöinä lohenuotun aikoihin. Se lienee ollut puoliluvallistakin aina noin 1860-luvulle asti, jolloin kosken silloiset omistajat, tehtailijat sen kielsivät.

Kiellon aiheuttama varovaisuus löi siitä alkaen leimansa myöskin tuulastajien puuhiin. Neliskulmaisista lyhdyistä, joiden sisällä lepattava kynttilä oli valoaan antamassa, noettiin nyt kolmelta sivulta lasit aivan mustiksi. Kosken tumma ja alati häilyvä vesi teki ahraimen käytön kuitenkin varsin epävarmaksi ja tavoiteltu saalis jäi usein haavoitettuna kosken syövereihin.

Saman vuosikymmenen (1860) lopulla tuli lohienpyyntiin muitakin harmeja, niistä kertoo KAUFFMANN 1939, omakohtaisista kokemuksistaan seuraavaa:

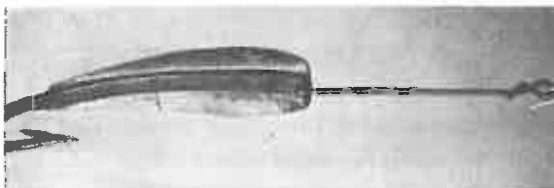
»Vuosikymmenen toisella puoliskolla vähenivät kossinpoikaset koskesta, ja siihen lienee osaltaan vaikuttanut sekin, että kaikki suuremmat kivet sen yläjuoksulta poistettiin uusien vesiruuhiin perustuksiin. Tulvavedet nuolivat sitten kaiken hiekan, soran ja pikku kivet pikkusillan alapuolelle. Kosken pohjasta tuli kuin kivillä laskettu katu, missä ei ollut suojaa pienille eikä kutupaikkaa suurille kaloille.»

Niihin aikoihin, jolloin koskessa oli runsaammin kalaa, ajautui sitä myöskin tehtaiden vedentottoruuhiin. Niistä saatiin usein jopa parinkymmenen naulankin painoisia lohia. Tammerkosken niskalla oli myöskin kaksi »lohihakkiä», jotka sijaittivat kaksihaaraisen virran suulla olevien kalaväylien keskellä. Mainittu pyyntitapa lopetettiin kuitenkin sen jälkeen kun lohien nousu Tammerkosken alkoi päättyä 1870-luvulla.

Tammerkosken niskalla, nykyisin Porin radan ulkopuolella harjoitettiin lohien verkkokalastusta pintaverkoilla. Varhaisempia aikoja lukuunottamatta parhaat lohisaaliit saatiin vuosina 1845 ja 1864. Viimeksi mainittuna vuonna kohosivat perimätietojen mukaan parhaan aamun saaliit yhteentoista loheen, jotka painoivat yhteensä 210 naulaa. Saman syksyn saalis neljällä verkolla oli 60 lohta. Verkot oli kudottu kotikutoisesta pelvalangasta 5 sylvän pituisiksi ja kuusi tai kahdeksan jalkaa korkeiksi. Solmuväli oli niissä 100 mm. Palkkatyövoimalla suoritettu lohien verkkokalastus päättyi kosken niskalla vuonna 1875, jolloin koski perattiin ja siihen alettiin rakennella patoja. Sitävastoin kosken alajuoksulta saatiin lohia vielä myöhemminkin, mihin viittaa ainakin Martti Aron allekirjoittaneelle ehkä kolmisen vuosikymmentä sitten kertoma tieto siitä, että Hatanpään kartanon palkollissopimuksessa olisi myöhemmin ollut määräyksiä monenako päivänä sai särpimenä olla lohta viikon aikana.

Edellämainitusta verkkokalastuksesta Tammerkosken-niskalla ja taimenien onkimisesta itse koskessa kirjoittaa KAUFFMANN 1939, omakohtaisista näkemyksistään ja kokemuksistaan hauskvoja juttuja 1800-luvulta kirjassaan »Mieluisia muistoja Keski-Hämeestä» varsin herkullisesti monessa eri kirjoituksessa.

Onkiminen Tammerkosken varsilla lienee ollut yleistä niistä ajoista alkaen jolloin varsinaista asutusta alkoi muodostua Tammerkoskenkylään (Tampere). Koskessa oli vielä vuosisatamme alkuun asti taimenta kohtalaisen hyvin, viimeiset 1950-luvulla. Samoin siinä on tavattu purotaimena eli tammukoita. 1700—1800-luvuilla pikku-

Kuva 54. Tammerkosken kivien raoista löytynyt lohivuistin. Uistin lehti on messinkiä, koukku tukiosineen rautaa. Uistin lehden koukunpuoleisessa päässä on syvennykset punaisen villalankatupsun kiinnittämistä varten. Valok. Teuvo Nieminen.

Kuva 55. Tampereläiset lohirissat olivat kuuluisia tukevasta rakenteestaan. Rissa oli puista kädensijaa ja rautaisia rattaita lukuunottamatta kokonaan joko vaskesta tai messingistä taottu. Siinä ei ollut muuta jarrulaitetta kuin veivin kahva, joka pyöri huomattavasti hitaammin kuin rissan rulla. Valok. Teuvo Nieminen.

onkineen onneaan koettamaan. Enimmäkseen he saivat kuitenkin vain vuodenvanhoja taimenen poikia kerääntyi kesäiltoina kosken varsille mato-

trakeja. Perhot ilmestyivät kuvaan englantilaisten insinöörien matkassa, kun he saapuivat Tampereelle tehdaskoneittensa mukana. 1800-luvun kuuluisimmat Tammerkosken taimenen onkijat olivat Edvin Dawson, Matti Olkkola, Martti Aro ja myöhemmin Emil Rissanen, joka sai viimeisen taimenensa koskesta 1940-luvulla, kalan ajaututtua sähkölaitoksen altaaseen.

Järvitaimenia oleskeli ajoittain vuosisatamme alkupuolella Tammerkosken niskalla siinä määrin, että niiden esiintymistä osattiin pitää sääennustuksenakin, kuten seuraava tapaus osoittaa.

Tunnettu tampereläinen urheilukalastaja Uuno Salmi oli 1915 mennyt muutaman kaverinsa kanssa Mältinrantaan kaarnalaivoja rakentelemaan.

Kosken niskalle oli kerääntynyt koko joukko isoja taimenia leikkimään. Tästä pojat riensivät kertomaan vanhemmilleen, jotka sanoivat sen tietävän pahaa ilmaa. Muutaman tunnin kuluttua olikin kaupungin ylle noussut ankara ukkosmyrsky.

poikasia, parhaimmat kalamiehet kantamuksenkin illan kuluessa, kuten e.m. kertomuksestakin saatamme havaita.

Vielä sen jälkeen, kun merilohen pääsy Tammerkoskeen oli estynyt, harjoitettiin siinä taimenien ongintaa aikuisten miesten toimesta. Lohi-ongissa käytettiin omatekoisia pajunlehden muotoisia, kiintokoukuilla varustettuja uistimia ja

Kuva 56. Kalastaja Juuse Palmu on oppinut mateen kutupyynnitaidon isältään. Näsijärven runsas madekanta antaa taitajalle kohtalaisia saaliita. Valok. S. Ahlgrén 1967.

VII. KALAN KASVATUKSESTA

Jo runsaat sata vuotta sitten oli Tammerkoskessa tehtaan isäntä V:n v. Nottbeckilla lohienkasvatustilasto (VOIONMAA 1929). Sen toiminnan tuloksellisuudesta ei liene myönteistä sanottavaa.

Vuonna 1878 Seraatti määräsi jaettavaksi vuosittain varoja kalanistutuksen palkitsemiseen. Hämeenlänissä oli vuosittain haettavana yksi viidensadan, kaksi kolmensadan ja neljä sadan markan suuruista palkintoa, joita vielä lisättiin vuonna 1892. Varojen ensimmäisessä jaossa ehdotti maaherra niitä annettavaksi mm. Benjami Mäkkylälle Ylöjärvelle ja Kalle Koskiselle Ruovedelle, koska he olivat istutelleet outoja kaloja alueensa vesiin (KAUKOVALTA 1931).

Kalojen vähenemisen syyksi katsottiin puhisevat höyryläivät ja tukinuitto. Tiedossa kuitenkin on, että talojen pirteisissä kudottiin nuottien perähapaat kangaspuissa ja paras kala-aika sattui myös aina kunkin kalalajin parhaaseen kutuaikaan.

Varsinainen kalanviljelytoiminta alkoi aikoinaan Näsijärven varsilla varsinkin nykyaikaisissa merkeissä. Kalatalousneuvoja Heikki Häyrynen Tampereelta sai vuonna 1913 valtion stipendin tutustuakseen Ruotsissa Anebodan kalanviljelylaitoksella muotiin tulleseeseen annossuutarin kasvatukseen.

Kun Häyrynen sitten kotiutui stipendimatkaltaan Tampereelle pantiin vireille suunnitelmat annoslohikasvattamon rakentamiseksi Pietarin markkinoita varten. Niinpä kunnallisneuvos Thunberg lähti pormestari Caseliuksen kanssa ajelmaan Tampereelta Näsijärven rantoja ylöspäin moottoriveneellä etsiäkseen kalanviljelylaitokselle sopivaa paikkaa. Kauaksi he eivät ehtineetkään, sillä järven eteläpäässä olevan Siivikkalanlahden perukoille laskee kirkasvetinen puro läheisestä Keijärvestä. Sen varrelta ostettiin laitosta varten maatila.

Kalatalousneuvoja Häyrynen ja maisteri Nieminen rakensivat yhdessä Myllypuron kalanviljelylaitoksen, joka aloitti ripeästi toimintansa. Kaikki ei kuitenkaan sujunut suunnitelmien mu-

kaan. Ensimmäinen maailmansota katkaisi yhteydet Pietariin, jonne Tampereen seuduilta oli kuljettu hevospeleillä vesisaaveissa eläviä kuhiakin.

Muistan kun maisteri Nieminen kertoi, miten kalanviljelylaitoksen oli ollut mukauduttava tilanteeseen. Niinpä se ryhtyikin kasvattamaan m.m. taimenen poikasia istukkaiksi. Aluksi kirjailija Juhani Aho onki Huopanankoskelta mätikalvoja laitoksen tarpeisiin, jolloin osa poikasista palautettiin emokalojen pyyntialueelle korvaukselta.

Vuonna 1927 Myllypuron kalanviljelylaitos muutettiin osakeyhtiöksi, jolloin yrityksen taakse tulivat mm. Tammerkosken kalanistutusvelvolliset teollisuuslaitokset. Suurten kalanpoikaisluku-
jen saamiseksi alettiin nyt viljellä myös muikkua ja siikaa. Käytännössä tämä ei kuitenkaan merkinnyt kalanviljelyn kulta-aikaa, sillä kaiken toiminnan piti pohjautua taloudelliseen kannattavuuteen. Kalanpoikasten hinnat olivat alhaiset, laskenta tarkkaa ja lisäksi mättilitrassa arvioitiin olevan paljon vähemmän jyväsiä kuin nykyiset laskentanormit edellyttävät. Suuret eivät olleet myöskään kalastusmestareitten palkat, joskin mestarit voivat pitää muutamia lehmäiä laitoksen peltojen tuottamalla rehulla osan alueesta jäädessä vielä viljelyynkin. Muistaukkin mieleeni, miten vuosina 1945—46 laitoksella työskennellessäni hyvin huomattava osa töistä oli pelto-ojien kaivuuta, viljan korjuuta, puiden pilkkomista ja jopa joku miellyttävämuistoinen myllyreissukin.

Myllypuron kalanviljelylaitos sai tarvitsemansa mädin pääasiassa Näsijärvestä. Aikoinaan maamme kuuluisin lohikoski Murolekoski, tai kuten vanhat asiakirjat sitä nimittävät »Muroloxvirta», pystyi luovuttamaan tehokkaan kutupyynnin tuloksena melkoisia määriä niin taimenen, kuin siiankin mätiiä kalanviljelylaitokselle.

Koskesta saatiin varsinkin taimenia, joita vanhat kalamiehet itsepäisesti väittivät lohiksi, perustellen näkemystään sillä, että lepotilassa olevien hopeakylkisten kalojen kylkiviivan alapuo-

lella ei ollut pilkkuja kuten taimenilla. Mainitut kalayksilöt kasvoivat hyvin suuriksi. Itsekin olen saanut Murolekoskesta koko joukon yli 9 kilon painoisia kojamoita. Suomen Kalastuslehti on aikoinaan julkaissut kuvan samasta paikasta saadusta pitkälti toistakymmentä kiloa painaneesta yksilöstä. Kutevia emotaimenia saatiin myös kalanviljelylaitoksen kohdalta Myllypurosta.

Siianmätiä laitos sai pääasiassa Murolekoskesta, joskin sitä saatiin joskus jopa Eestin Peipisjärvestä saakka. Muikunmätiä otettiin etupäässä Länsi-Teiskon Lammilta ja Karilta. Kun lahnan- ja hauenmätiäkin saatiin laitoksen välittömästä läheisyydestä voimme todeta, että Näsijärvi oli sumpu, josta toimiva laitos ammensi raaka-aineensa.

Kun nyt joudumme arvioimaan laitoksen työn merkitystä kalataloudellemme, voimme todeta, että laitos on aikoinaan alkanut ennakkoluulottomasti kasvattaa annoslohia jopa nelivuotiaiksi saakka. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat sittemmin muuttaneet laitostoiminnan peruspyrkimyksiä. Kun kalanviljelylaitoksella taas aloitettiin toivorikkaana pienten kalanpoikasten laajamittainen istuttaminen, katsottiin tätä toimintaa suurin toivein. Tällä hetkellä on masentavaa nähdä, että työn tulokset ovat valuneet suurelta osin hukkaan. Näsijärven taimenkanta on kuollut ja siikakantakin on perin harvalukuinen, joskin melko suurista yksilöistä koostuva. Vedenkorkeuden vaihtelut ja toimeliaat piisamit sekä huvila-asutus ovat suuresti huonontaneet lahnan, säyneen ja hauen lisääntymismahdollisuuksia Näsijärven rantavyöhykkeellä. Hyötypuolena on kuitenkin mainittava, että laitos voi nyt pitkäaikaisen toimintansa tarjoamin kokeuksin rikastuttaa omalla osuudellaan maamme kalataloutta.

On ollut oletettavissa, että kalanviljelylaitos olisi jo ajat sitten voinut tuhota Näsijärven lohikalakannat sukupuuttoon tehokkaalla kutupyynnillä Murolekoskella ja Myllypurossa. Ilmeistä kuitenkin on, että taimenilla on ollut Ripolahden Haukiniemen kärjen lähellä järven pojalla pulpu-

Kuva 57. Tampereenseudun Jokamieskalastajat r.y:n toimesta lasketaan hedelmöitettyä kuhanmätiä Näsijärveen kesällä 1947.

telleessa lähteessä kutupaikka. Martti Heino oli aina ennen siinä ensijäillä siikoja pilkillä onkimassa. Nähtävästi siiat olivat keräytyneet paikalle taimenen mätiä syömään. Papinsaaren kalliokärjen edustalla olevan lähteen ympäriltä on saatu syksyisin kutevia taimenia ja sen vieressä olevasta Papin apajasta on saatu muikkunuotalla kesänvanhoja taimenen poikasia. Näitä en tiedä saadun mistään muualta kuin siitä ja Lapin kahila-apajalta. Haukiniemellä ei ole nuotattu. Viimeksi mainitun paikan lähde on jostain käsittämättömästä syystä lakannut pulputtamasta sotien jälkeen. Molemmissa lähteissä, jotka ovat järven pohjassa on vettä talvella sen verran, että aikuisen miehen pää on pinnalla jalkojen tavatessa pohjan. Näissä taimenen kutupaikoissa ei kukaan ole tietääkseni hukkunut, mutta monta märkää kulkumiestä on talvella poikennut Papinsaaren

läheisyydessä olevan kotini pirttiin vaatteitaan kuivattelemaan heidän pudottuaan lähteen aiheuttamaan avantoon. Varsinaisia virtoja tai virtasalmia ei alueella ole.

Silloin kun puhutaan kalanviljelystä Näsijärvellä, kiintyy huomio ensikädessä niihin miehiin, jotka ovat olleet elatuksensa hankkimiseksi pakoitetut sitä harjoittamaan ja joiden elämä on ollut jokapäiväistä toimintaa kalastuksen merkeissä. Heidän oma järjestönsä Näsijärven ja Vanaveden Ammattikalastajat ry, sai aikoinaan Tampereen kuuluisimmalta kalakauppiaalta Vilho Koskiselta kiertopalkinnon kalanviljelyskilpailuunsa. Se onkin ollut ainoa ulkopuolinen tunnustus sille työlle, jota paikalliset ammattikalastajat ovat vuosikymmeniä harjoittaneet elinkeinonsa turvaamiseksi.

Varsinaisen kalanviljelyn heistä aloitti ensimmäisenä ammattikalastaja Urho Ahlgrén. Hän erotti keväisin käytöstä poistetuilla taajoilla nuotan hapailla omistamansa mäkitupa-alueen rannassa olevan Pajalahden perukan kalanviljelylammikoksi. Keväällä veden ollessa jäättenlähden jälkeen hyvin alhaalla, oli hapaan paikoilleen asentaminen helppo tehtävä.

Hapaalla erotettuun lahden pohjukkaan tehtiin havunoksista pieniä turoja, joihin laitettiin hedelmöitetty hauenmäti kehittymään poikasiksi. Havasaita toimi tehokkaana suojakilpenä hyökkäileviä särki- ja ahvenparvia vastaan. Kuoriutuneet elinkelpoiset hauenpoikaset lähtivät hapaistosta omille teilleen aikana, jolloin lahden vesi suorastaan kuhisi pieneliöstöjen paljoudesta. Verkkoallaskasvatusta harjoitettiin 1920—30 ja 1940-luvuilla hyvin tuloksin. Yhdistyksen jäsenkunnan käytössä oli parhaina vuosina myöskin kymmeniä hauenmädin haudontalaatikoita.

Tehdyn työn tuloksellisuutta osoittaa se, että kun kalanviljelyn avulla oli paikallinen haukikanta saatu huomattavasti voimistumaan asettui eräänäkin kesänä Sulssin-nokalle kaupunkilaisia telttaillemaan ja he pyydystivät saittakoukuilla koko kesän ajan haukia lähettäen niitä Intti-lai-valla päivittäin Tampereelle myyntiin. Jopa sei-

päisiin, joihin keväisin oli kiinnitetty haudontalaatikoita, oli asetettu elävillä syöteillä varustetut hauenpyydykset.

Välttömänä seurauksena haukiviljelystä on luonnollisesti ollut kuhakantojen vastaava taantuminen. Haudet eivät järvessä asustele kaikkina vuosina rikkakaloja sisältävillä rantavyöhykkeillä, vaan ulkona luotojen rinteillä muikkuparviin ja pikkukuhien liikkeitä seuraillen. Nyt, kun tekokuituverkot ovat yleistyneet kaikkialla järvellä suoritettavassa kuhan pyynnissä, on tullut varsin kyseenalaiseksi haukiviljelyn kannattavuus, koska se voi tapahtua vain arvokkaampien kalalajien kustannuksella.

Kalastaja Urho Ahlgrénin aikoinaan kehittämä menetelmä kalanpoikasten kasvattamiseksi lahden pohjukoihin tehtävissä kalalammikoissa saataisi tuoda käyttökelpoisen ratkaisun muiden arvokkaitten kalojen kasvattamiseen. Varsinkin, jos lahden pohjukat erotettaisiin järvestä oikein maapadoilla, jolloin niihin voitaisiin heti keväällä varastoida tulvavesiä ja siten kasvattaa niihin riittävän varhaisessa vaiheessa pieneliöstöä varsinkin siianpoikasten kasvatusta silmällä pitäen. Kalanviljelyssä tulisivat kysymykseen myös kuha, lahna ja säyne, jolloin tarkoitusta varten hankitut emokalat saisivat lammikoissa omatoimisesti huolehtia suvun jatkamisesta. Emokalat olisi varmintakin eristää tiiviillä risuaidoilla erotettuihin karsinoihin, mistä ne voitaisiin helposti kudun jälkeen pyydystää pois.

Teoriassa asian hoitaminen on kovin yksinkertainen tehtävä. Järvi vedenkorkeusvaihteluineen on kuin luotu tarkoitukseen. Varojakin kertyy kalastuslupien myynnistä. Kalanpoikasten tyhjentäminen vesistöön voisi osittain tapahtua lammikkopadon ali asennettavan muoviputken kautta tai patoluukkuja sopivasti raottamalla. Tällöin voitaisiin toteuttaa kalastusmestari Valto Samulan aikoinaan minulle kuiskaama ohje: »Kun annat hyvälle tuttavallasi kalanpoikasia, anna hänelle isoja luonnonravinnolla kasvatettuja, pienempien istutuksista ei ole toivottua hyötyä.»

VIII. KALAVESIEN OMISTUSSUHTEET

Toisaalla kirjoituksessa mainitaan Näsijärven rantojen ei-kenenkään-maat. Se on hämäläiseltä eräkaudelta säilynyt perinne, joka on kovaan iskostunut ihmisten aivoihin. »Mennään ulko-

maille Teiskoon» on alueella hyvin tunnettu hokema. Siellä alkavat kuvitellut erämaat, ei-kenenkään maat. Muutama vuosi sitten möi eräs Teiskolainen isäntämies Lapin Isosaaren vieressä ole-

Kuva 58. Näsijärven kalavesien omistus.

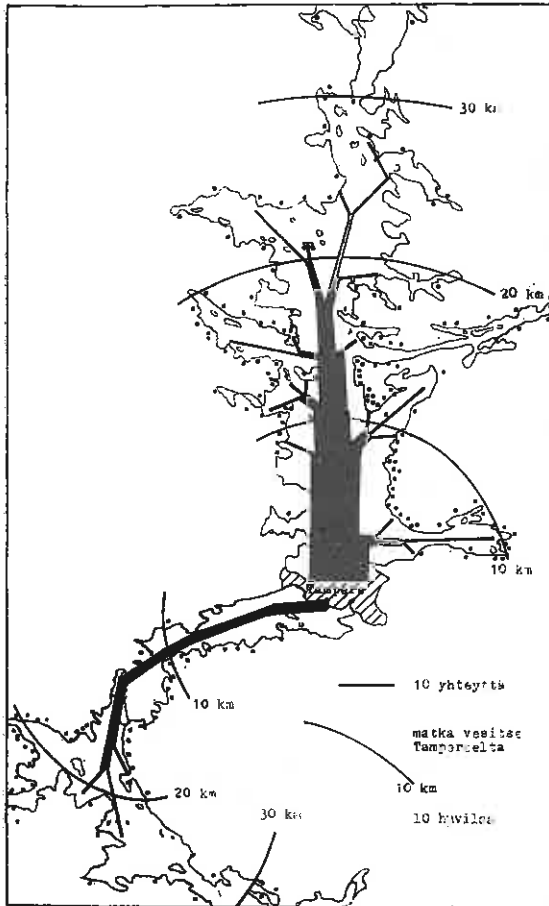
van pikkusaaren. Ostaja rakensi siihen huvilansa, mutta ei saakaan sitä nyt omaksensa. Saarella oli-kin omistaja. Se kuuluu paikalliselle jakokunnalle. Tapaus kuvaa mielestäni melko hyvin yleistä ajattelutapaa. Suurelle yleisölle ovat niin jako- kuin kalastuskunnatkin käsittämättömiä asioita, jotka eivät millään muotoa liikuta tavallista ihmistä.

Ilmeisesti yleisen ajattelutavan vuoksi ovat seuraavat kalastuskunnat muodostaneet Näsijärven kalastushoitoyhtymän: Nurmi, Laalahti, Hirvenniemi, Kämmenniemi ja Paavola-Uskali. Näiden lisäksi siihen ovat liittäneet yksityiset vetensä Tampere ja Lielahten tehdas sekä vuokravetensä

Vahannan kalastusseura Vahantalahdelta. Yhtymä myy 3 markan hintaisia uistin ja pilkkilupia. Se on ostanut hauen ja kirjolohen poikasias. Viimeksi mainitut olivat istuttaessa melko kookkaita ja hävisivät kuin tuhka tuuleen.

Muulla järven osalla on kalastuskuntia. Niillä on vuosikokoukset ja rauhoitusalueita, onpa jokin harjoittanut haukiviljelyäkin. Messukylän kalastuskunnan vesillä, jotka ovat vesistön parhaita, on saanut korvauksetta harjoittaa urheilukalastusta. Yleisenä toteamuksena kalastuskunta-toiminnasta sanoisin, että kalastuskunnat ovat olemassa, vaikkeivät Näsijärvellä kalastusta harjoittajat sitä hevin uskokaan.

IX. »KESÄ-TAMPERE»

Kuva 59. Moottoriveneyhteydet Tampereelta kesäasunnoille (LINKOAHO 1960).

Vaikka vertailukelpoisia tietoja muiden kaupunkien osalta ei olekaan vielä saatavissa, voidaan perustellusti väittää, että kaupunkilaisten huvila-asutus on Tampereen ympäristökunnissa Kangasalla, Pälkäneellä, Ruovedellä, Teiskossa, Ylöjärvellä ja Tottijärvellä selvemmin kuin muualla Suomessa ratkaisevasti vaikuttanut näiden kuntien elämään. Tamperelaisten huvila-asutus on tavallaan historiallinen toisinto eräkautisten majojen ajoilta.

»Kesä Tampereen» kehittymiseen on ensisijassa vaikuttanut Tampereen väkiluvun kasvu, joka käytettävissä olevien tietojen mukaan on ollut seuraava:

Vuonna	172 henkilöä
1781	172 henkilöä
» 1800	463 »
» 1825	1 302 »
» 1850	3 207 »
» 1875	8 551 »
» 1890	19 951 »
» 1900	36 183 »
» 1910	45 078 »
» 1920	44 950 »
» 1930	52 703 »
» 1940	76 837 »
» 1950	100 015 »
» 1960	125 495 »
» 1965	140 635 »

Tampereen talousalueella alkoi seutusunnittelutoiminta vuonna 1952. Muuttumisilmiöt ovat Tammermaan alueella suhteellisesti ottaen voimakkaampia kuin muualla maassamme. Seutusunnitteluliitto suoritti ensiksi tutkimuksen luonnonsuojelu- ja maisemansuojelukohteista. Sen jälkeen kaupunginhallitus ja seutusunnitteluliitto päättivät suorittaa tutkimuksen tampere-laisten huvila-asutuksesta ja kesänvietosta. Tehtävän suoritti fil. maist. REIJO LINKOHO kesän 1959 olosuhteiden perusteella. Tässä jalempänä esitetyt asiatiedot ja karttapiirros pohjautuvat k.o. tutkimukseen (LINKOHO 1960). Siinä esitelty kehityssuunta on sen jälkeen entisestäänkin nopeutunut.

Kaupungin velvollisuus on huolehtia asukkaitensa viihtyisyydestä ja vaikka kesänvietto kuuluu ihmisten yksilöllisesti järjestettäviin asioihin, jää kaupungille jo yksistään venepaikkojen järjestykseen nähden helposti ylitsepääsemättömiä vai-

Kuva 60. »Kesä-tamperealaiset» viihtyvät hyvin Näsijärven ja viettävät aikaansa kalastelemalla. Valok. Teuvo Nieminen.

Kuva 61. Katiskat ovat kesävieraiden erikoisessa suosiossa. Kuvassa kirjoittaja noin vuonna 1954. Valok. Jaakko Leinonen.

keuksia, kuten Tampereellakin on jo nyt käynyt. Tamperealaisten huviloista on rakennettu 1950-luvulla 52 %, 1940-luvulla 19 %, 1930-luvulla 16 %, 1920-luvulla 6 %. Vuonna 1920 oli huviloita 0,9 kappaletta 100 tamperealaista kohden, 1930 oli 1,5 kpl:tta, 1940 oli 2,3 kpl:tta, 1950 oli 2,9 kpl:tta ja 1960 sataa tamperealaista kohden 4,4 huvilaa. Huviloiden määrä on kasvanut 40 vuodessa 14,7 kertaiseksi eli 420 kpl:sta 6 200 samaan aikaan, kun Tampereen väkiluku on kasvanut 2,8 kertaiseksi.

Selvitys osoitti, että huvilatonteista on vain 1 % puutarhoja. Keskimääräinen henkilöluku huvilaa kohden on 5,1. Likimäärin 31 700 tamperealaista vietti kesänsä huvilalla vuonna 1960 eli $\frac{1}{4}$ Tampereen väestöstä. Laskelmissa ei ole huomioitu sitä kalamiesten armeijaa, joka teltoi-

Kuva 62. Kalastaja Matti Ahlgrén kasvattelee jäänalaisissa hapaistoissa kirjolohia »kesä-tamperealaisten» verkko-kasseihin. Valok. S. Ahlgrén 1967.

neen valloittaa loma-aikoina eri jakokunnille kuuluvat saaret Näsijärven vesistöillä.

Kuten selvitykseen liittyvästä karttapiiroksesta lähemmin ilmenee, Näsijärven varsille on laskettu jo silloin tulleen rakennetuksi noin 1 210 huvilaa. Nykyisin tuo määrä lienee jo 1 500 paikkeilla.

Eräät perheenemännät ovat tehneet useilla kesähuviloilla miehiltään salaa kalansaalistilastoja, jotka osoittavat, että keskimääräinen kalansaalistilasto kohden laskettuna ylittää sata kiloa ja koostuu mitä erilaisimmista kalalajeista. Perheenemäntien laskelmien mukaan »kesä-tamperealaisten» vuotuinen kalansaalistilasto Näsijärvellä noin 160 000 kiloon. Emäntien laskelmissa ei kuitenkaan ole huvila-asukkaita, joiden saalis ko-

Kuva 63. Seitsemänkymmenenkolmen vuoden ikäinen kalastaja Juuse Palmu tekee verkkoja »kesä-tamperealaisille». Valok. S. Ahlgrén 1967.

hoaa moniin satoihin kiloihin kesältä, eikä myöskään niitä harvoja huviloita, joiden asukkaat eivät ole kalastusharrastuksesta kiinnostuneita.

X. LOPPUSANAT

Olemme edellä tutustuneet kalastukseen Näsijärvellä niiden tietojen pohjalta, joita olen eri asiakirjoista tähän poiminut. Myöhemmät tiedot pohjautuvat keskusteluihin satojen Näsijärvellä pyyntiä harjoittaneiden kalastajien kanssa ja lisäksi järvellä ammattikalastajana saatuihin oma-kohtaisiin kokemuksiin.

Kalastuksen varhaisemmalta kaudelta olemme jo todenneet, että suomenmies on saapunut järven varsille vakinaisia asuinpaikkoja katselemaan varsinkin myöhäisellä kaudella ja, että kalastusta on

järvellä harjoitettu hieman epämääräisen »hämläläisen eräkauden» aikoihin muualla vakituiset asuinsijat omaavien heimoveljien toimesta, jotka ovat rakennelleet erämajojaan järven rantamille.

Kun paikallista asutusta on alueelle muodostunut, on se pohjautunut niin kuokalla kuin nuottallakin tehtyyn työhön. Kalastus on näytellyt merkittävää osuutta maatalouden rinnakkaisammattina aina sisällissodan aikoihin asti.

Varsinainen ammattikalastus on päässyt oikeuksiinsa sitä mukaa, kun Tampereen kaupunki

on kehittynyt ja kuluttajaväestön määrä on siellä kasvanut.

UNTO KANERVA kirjoittaa kirjassaan »Pumpulilaisia ja pruuukilaisia» Tampereen torihintojen olleen talvella 1878 seuraavanlaisia. »Tynnyri rukiita maksoi 23 mk, voi 12, sianliha 8—9, lampaanliha 7—8, lehmän liha 5, silakat 2 mk ja 2 mk 20 p leiviskä. Leipä oli samassa hinnassa kuin silakat.»

On hyvin luultavaa, että talviaikainen kalastus silloisella Näsijärvellä oli niin pientä, ettei sen vaikutusta ole torikaupassa havaittavissa ainakaan e.m. esimerkeistä päätellen. Vanhojen kertomana olen kuullut, että mateen talviaikainen kutupyynti rysillä oli aivan yleistä, mutta on myös oletettavissa, että tuotantokausi jäi talvisin hyvin lyhyeksi ja on saattanut jonakin aikana näkyä torihinnoissakin. Monista tiedoista päätellen ovat silakat ja mateet olleet aiemmin paljon käytettyjä suolakaloja.

Tamperelaisten kalastusharrastukset ovat saaneet vaikutteita yhteiskunnallisista oloista. Todennäköistä on, että sen varsinaisena alkamiskautena voidaan pitää vuotta 1878, jolloin tehtaattöytäskentelivät 36 tunnin työviikoilla. Muita vastaavanlaisia aikoja ovat olleet metallimiesten »sulku» eli lakko vuosisatamme alussa, 1930-luvun pulavuodet, sisällissotamme jälkeiset vuodet ja viimeisen maailmansodan jälkeiset nälkäajat sekä voimassaolevan vuosilomalain aikakausi.

Kaupunkilaiskalamiesten lukumäärä kasvaa nopeasti ja veneet sekä pyyntineuvot paranevat ja lisääntyvät vuosi vuodelta.

Vuosisatamme alussa olivat muikku ja made

merkittävät pyyntikalat, myöhemmin lahna, ahven, kuha ja hauki. Historia alkaa jälleen toistaa itseään ja kiinnostus muikkujen ja mateitten pyyntiin on elpymässä.

Näsijärven kalastukseen on liittynyt eroittamattomasti vesistöllä harjoitettu laivaliikenne. Se on välittänyt suurimman osuuden kalansaaliista kaupungin torille. Laivaliikenne ei ole kuitenkaan syntynyt kalastusta varten, vaikka se onkin ollut lähes ainoa kalojen kulkutie Tampereelle pohjoisesta käsin.

Laivojen matkustajat ovat osaksi muuttuneet. Paikallisten asukkaitten tilalle on tullut entistä enemmän turisteja läheltä ja kaukaa. Laivan kannella valtaavat monenkirjavilla mainoksilla varustetut matkalaukut entiset kalalaatikoitten paikat.

Kalan kulutus jakaantuu nyt yhä useampiin talouksiin sitä mukaa, kun yhä uusia ja uusia yrittäjiä liittyy kalamiesten kaartiin.

Jotain kaunista on kuitenkin kadonnut ehkä ikuisiksi ajoiksi. Enää ei valkopartainen nuottakuningas kohota Näsijärvellä parimetristä tanotorveaan ilmoittaakseen sen mahtavalla soitannolla pyyntityön päättymistä ja kotimatkan alkamista. Enää eivät nuottamiehet vetele järven lahdelmissa tuohitauoilla rantanuottiaan.

Tänään järven rannat näyttävät kaukaa katsellen ikävännäköisiltä kaatopaikoilta jopa puolittain järveen rakennettuine huviloineen, jolla niiden omistajat haluavat jo mahdollisimman kauas saada julistettua omistusoikeuttaan tonttipahasiinsa.

SAMMANDRAG: FISKET VID NÄSIJÄRVI-SJÖ

Beskrivning av fisket vid Näsijärvi på basen av intervjuer med ortsbör och för de senare årens vidkommande även utgående från personlig erfä-

renhet vid yrkesmässig fiske. Redogörelsen omfattar tiden från slutet av 1800-talet till våra dagar.

SUMMARY: FISHERIES AT THE LAKE NÄSIJÄRVI

The description of the fisheries at the lake Näsijärvi since the last century is based upon the interview of the people from this locality

and later also upon the writer's experience as a professional fisherman.

KIRJALLISUUS

- KANERVA, U., 1946: Pumpulilaisia ja pruuukilaisia, 363 s. Tampere.
- KAUFFMANN, H., 1939: Mieluisia muistoja Keski-Hämeestä, 685 s. Porvoo.
- KAUKOVALTA, K. V., 1931: Hämeen läänin historia III, 1720 s. Hämeenlinna.
- LINKOAHO, R., 1961: Tamperelaisten kesäasunnoista suoritettu tutkimus — alallaan ensimmäinen maassa. — Tammerkoski, 304—36. Tampere.
- WALLIN VÄINÖ., 1895: Pirkkalanpohja. — Kyläkirjaston kuvalehti 18:2, 14.
- VILJANEN, P., 1961: Hämmäläisten vanhoja eräalueita 4. — Aamulehti 9. 4. 1961.
- VOIONMAA, V., 1929: Tampereen historia Venäjän vallan ensipuoliskon aikana, 7—579. Tampere.
- VOIONMAA, V., 1947: Hämmäläinen eräkausi, 537 s. Porvoo.

SUULLISIA TIETOJA OVAT ANTANEET

AHLGRÉN, K. kalastaja, Ylöjärvi	NIEMINEN, M. IISAKINPOIKA kalastaja, Teisko
» , M. » Teisko	» , M. » »
» , U. » Teisko	» , V. » »
ARO, M. vaskiseppä, Tampere	» , T. ent.kalastaja, Tampere
FRIGÅRD, E. kalastaja, Ylöjärvi	» , M. fil.maist., Tampere
HAKOLA, T. kalatalousneuvoja, Tampere	» , V. metallimies, Tampere
HANNULA, H. emäntä, Länsi-Teisko	PAJULA, K. laivuri, Teisko
HEINO, A. kalastaja, Tampere	PALMU, J. kalastaja, Ylöjärvi
» , M. » »	PEKKALA, T. kalastaja, Teisko
JOKINEN, J. kalastaja, Kuru	RISSANEN, E. urheilukalastaja, Tampere
JÄRVINEN, P. venemestari, Ylöjärvi	SAMULA, V. kalastusmestari, Ylöjärvi
KAIHLANEN, J. ent. kalastaja, Tampere	SALMI, U. liikcapulainen, Tampere
KARI, P. venemestari, Länsi-Teisko	SARASMO, E. fil.maist., Tampere
KORPINEN, V. ent. kalastaja, Tampere	SUOMINEN, K. kalastaja, Ylöjärvi
LEHTONEN, V. kalastaja, Tampere	TÖHÖNEN, J. kalastaja, Teisko
MERILÄINEN, L. laitospies, Tampere	USKALI, N. uistimenvalmistaja, Tampere
MONTHAN, J. liikemies, Tampere	VESA, S. tilallinen, Länsi-Teisko
MYLLYMÄKI, M. tilallinen, Länsi-Teisko	VILPONEN, M. metsästaja, Teisko

